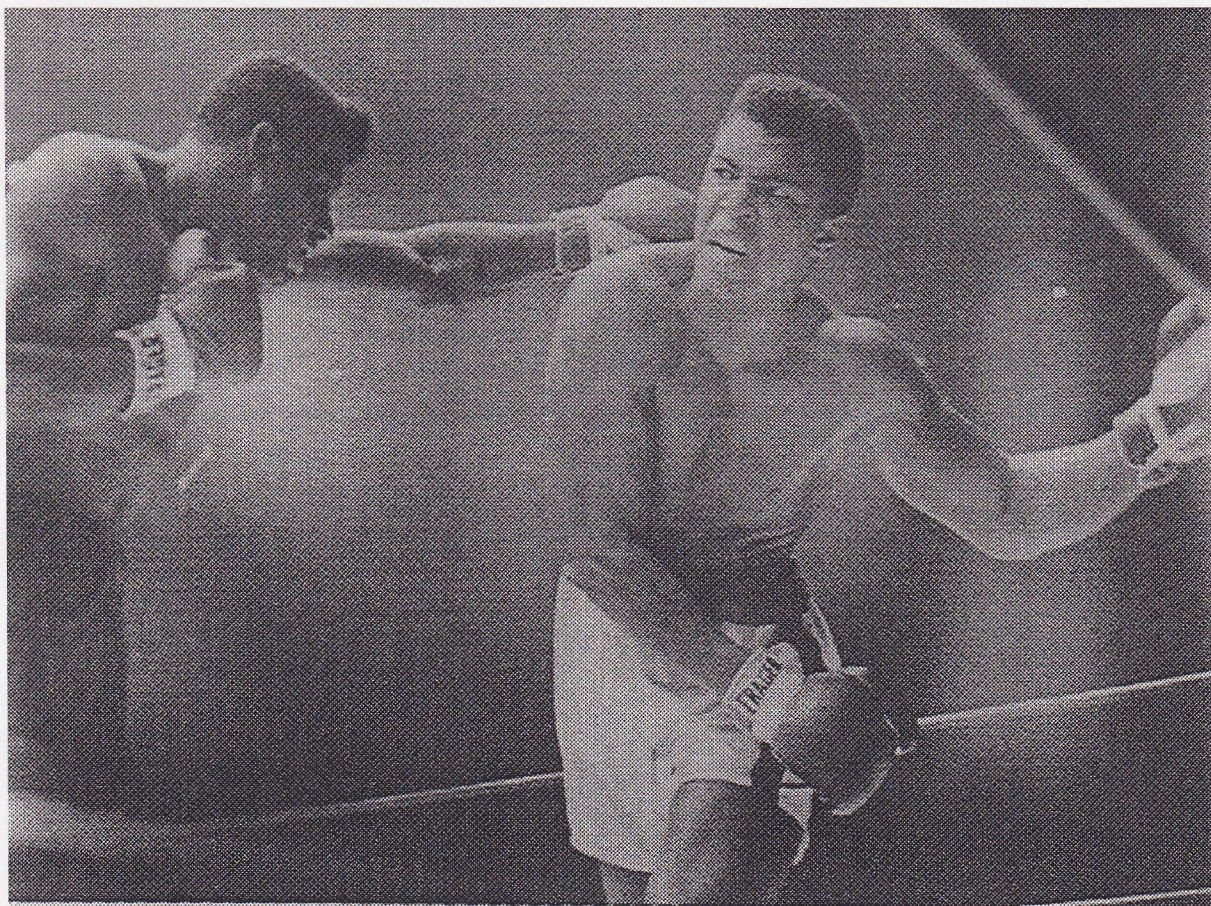

de Sportwereld

NUMMER 27

JULI 2002

Cassius Clay ontwijkt een diepe linkse directe van voormalig kampioen Floyd Patterson, in de zesde ronde van hun titelgevecht in november 1965.

**Voetballegende Faas Wilkes
Alida van den Bos
Mohammed Ali
Sport in Westerbork**

Magazine voor geschiedenis en achtergronden van de sport

Inhoud Sportwereld Nummer 27:

Nieuwsberichten	3
Etymologie turnen	4
Historisch besef turnen	5
Faas Wilkes	6
Muhammed Ali	8
Filmverslag Ali	10
Topsport en rituelen	11
Alida van den Bos	13
Boekverslagen	15
Column Heinze Bakker	17
FC Limburg?	18
Stichtingnieuws	18
Antropologische Dagen	19
Westerbork en sport	21 -----
5 vragen aan	

Bekenste schaker Landau in Westerbork.

REDACTIONEEL

Eva Hogenbirk

Gegroet ware sportgeschiedenisliefhebber! Dit jaar bestaat magazine De Sportwereld vijf jaar! Daarom valt er in dit nummer extra veel te genieten, in vele opzichten. Hoofdthema's zijn deze keer turnen (met wederom twee mooie bijdragen van onze nieuwe illustratrice Gretha van der Meer) en bokslgende Muhammad Ali. De tegenwoordig aan Parkinson leidende Amerikaan werd dit jaar zestig en verdient een reflecterende kijk op zijn sportleven. Daartoe hebben twee Amerikanen die in het dagelijks leven veel met sportgeschiedenis bezig zijn, zich bereid gevonden. Remco Plas verteld wat hij vindt van de nieuwe film over Ali, die overigens nauw werd betrokken bij het maken van de biografie.

Aan turnen besteden we deze keer ook aandacht, en dat mag ook wel. De Nederlandse vrouwen zijn bezig ons kikkerlandje een naam te geven in de wereld van 'brug', 'paard' en 'ringen'. Een historisch gegeven, al was daar ook het gouden turnteam bij de Olympische Spelen van 1928. Alida van den Bos, onlangs nog gekroond met de zilveren Olympic Order, behoorde tot dat team, werd geïnterviewd voor het project van Theo Stevens en u kunt een verslag daarvan teruglezen op pagina 13.

"Onzekere topsporters en zijn bijgeloof" heet de prachtige bijdrage van Rogier Verkade. Ook moet u niet de antropologische dagen vergeten te lezen van debutant Taffy van Doorn. Erg leuk geworden is het interview met de bekende Nederlandse voetballgende Faas Wilkes. Maar ook de column van Heinze Bakker, dit keer over zijn voetballiefde, is zeker de moeite waard om te lezen.

Vergeet ook vooral niet de bijdrage over sport in concentratiekamp Westerbork. Een onderwerp dat nog onderbelicht is.

Aan onze nieuwe site: www.desportwereld.nl wordt nog hard gewerkt. Maar u kunt ook eens kijken onder de sporttijdschriften op www.sport.nl.

Met vriendelijke groeten,

en veel lees- en sportplezier gewenst!

Eva Hogenbirk

Heeft u opmerkingen, ideeën of artikelen voor De Sportwereld dan kunt u mailen naar: desportwereld@hotmail.com.

Niets uit De Sportwereld mag worden gereproduceerd, op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de hoofdredacteur. Mail voor aanvragen naar desportwereld@hotmail.com. De hoofdredactie heeft het recht om ingezonden brieven naar eigen inzicht in te korten of niet te plaatsen. □

NIEUWSBERICHTEN

Eva Hogenbirk

Oud Schaatser Krienbühl

Oud-schaatser Franz Krienbühl is op 73-jarige leeftijd in Unterägerl overleden. In de jaren zeventig en tachtig baarde de Zwitser opzien met zijn eigenzinnige benadering van de schaatssport. Als veertiger slaagde hij er in om aansluiting te vinden bij de internationale top. Aanvankelijk werd Krienbühl niet serieus genomen en werd lacherig gedaan over zijn houterige manier van schaatsen. Maar in 1976 oogste hij waardering door op 46-jarige leeftijd als zestiende te eindigen in het eindklassement van het Europees kampioenschap. Vooral met zijn materiaal was hij zijn tijd vooruit. Toen zijn concurrenten nog schaatsten in wollen pakken, kwam hij met een zelfontworpen aerodynamisch pak met een capuchon. Ook introduceerde hij de verstelbare schaatsten, die later door de industrie werden gekopieerd. In 1989 raakte hij gewond bij een fietsongeluk waar hij nooit meer echt goed van herstelde. (ANP)

Eerbetoon kampioenselftal Ajax

Het kampioenselftal van Ajax van het seizoen 1976-1977 kreeg zondag 28 april een verlaat eerbetoon aangeboden in de Amsterdam Arena. Enkele maanden geleden stelde Rodger Lahr van Ajax-homepage 'De Goeie Ouwe Tijd' dit voor aan het clubbestuur. Deze besloot hierop in te gaan. De voormalige spelers krijgen daarmee alsnog de eer, die ze 25 jaar geleden niet hebben gekregen. De 'na-huldiging' vond plaats omdat het in die tijd geen gewoonte was om de titel te vieren. Simon Tahamata debuteerde dat jaar bij Ajax en stelt het initiatief op prijs: "Het is onverwacht, maar erg leuk." Hij heeft goede herinneringen aan dat jaar: "Ik speelde in het begin als invaller hoogstens een kwartier per keer, maar aan het eind van het jaar was ik basiskracht geworden. En we werden meteen kampioen." In totaal speelde hij tot en met 17 mei 1980 voor Ajax 149 officiële wedstrijden en scoorde zeventien keer. De titel van 1977 was de eerste na de gouden periode tot en met 1973. Andere bekende spelers uit die tijd waren onder meer Piet Schrijvers, Ruud Krol, Wim Suurbier en Ruud Geels. Initiatiefnemer Lahr onderhoudt een site die maandelijks terugblijkt op de prestaties van Ajax: www.degoeieouwetijd.nl. (NRC Handelsblad, 20 april 2002)

Foto-expositie 'Een eeuw aan touw'

In het Nederlands Sportmuseum Olympion is tot 31 december de tentoonstelling 'Een eeuw aan touw' te bewonderen. De expositie is geheel gewijd aan het 100-jarig jubileum van de Nederlandse Klim- en Bergsport Vereniging (NKBV). In de tentoonstelling zijn thema's rond sport- en ijsklimmen, alpiene tochten en expedities te zien. De meer dan 100 foto's worden afgewisseld met gedichten van Sander Koolwijk, en uitrustingen van alpinisten door de eeuw heen. □

Vervolg nieuwsberichten op pagina 18.

ETYMOLOGIE VAN... TURNEN

Gerbrand Bakker

Friedrich Ludwig Jahn, 1778 - 1852. Hij wordt gezien als de grondlegger van het turnen, vandaar de bijnaam Turnvater Jahn. Het moderne turnen wel te verstaan, want zoals voor vrijwel alles geldt: de Grieken en Romeinen waren ons voor (en de Chinezen schijnen hen weer ver voor te zijn geweest), want die deden ook al aan gymnastiek. Jahn was waarschijnlijk meer een politiek dier dan een sportdier, want het geheel aan lichaams oefeningen dat hij bedacht, stond in het teken van bevrijding en weerbaarheid. Bevrijding van de Napoleontische overheersing. De fysieke en morele kracht van het volk diende vergroot te worden en het turnen moest een bijdrage leveren aan de vrijheid en eenheid van Duitsland. In 1811 richtte hij in Berlijn de eerste Turnplatz op, waar trouwens ook aan schermen, 'spel en dans', zwemmen en hardlopen werd gedaan. Het was een openluchtgebeuren. In de jaren daaropvolgend werden de toestellen zoals we die nu bij het turnen kennen ontwikkeld én werd de Berlijnse Turnplatz gesloten omdat het door de autoriteiten als onzedelijk werd ervaren; al die half-naakte mannen en jongens waar onschuldige meisjes en vrouwen knikkende knieën van kregen. In zijn boek *Deutsches Volksthum* (1819) komen zijn nationalistische en racistische ideeën naar voren. Dus hoe "frisch, fromm, fröhlich und frei" (die vier woorden vormden samen Jahns motto van het turnen) is Friedrich Jahn zelf? Maar goed, waar bemoei ik me mee, ik ben aangesteld voor de taalkundige kant van de sportgeschiedenis, dus snel over naar een nieuwe alinea.

Waarin ik uit kan leggen dat ik Jahns nationalistische sentimenten er niet zomaar met de haren heb bijgesleept. Het zit zo: hij 'bedacht' het woord *Turnen* (met een hoofdletter, het is immers een Duits zelfstandig naamwoord) om het woord *Gymnastik*, een verderfelijke Griekse term, maar niet te hoeven gebruiken. *Gymnastiek* (en ook *gymnasium*) gaat (gaan) terug op het Griekse *gymnasion* 'openbare plaats voor lichaams oefeningen'. Van *gymnos* 'naakt'. Als je aan sport doet, draag je geen kleren, dat is wel zo lekker. Wat deed Jahn? Hij riep het woord *Turnen* in het leven op basis van twee bestaande Duitse woorden: *Turner* 'jonge soldaat' en *Turnier* 'toernooi'. Fijn, zal hij gedacht hebben, een mooie, oerdegelijke Duitse term voor een bezigheid die ons volk krachtig, sterk en weerbaar zal maken. Wat hij daarbij even over het hoofd zag, was dat beide Duitse woorden een Latijnse oorsprong hebben. Het werkwoord *tornare* betekent 'wentelen' of 'ronddraaien', en wie wel eens naar turnwedstrijden kijkt, snapt meteen dat turnen een prima woord is om de gymnastische bezigheden mee te omschrijven. Misschien wel beter dan *gymnastiek*, want de mannen en vrouwen dragen tegenwoordig wél sportkleren. □

HISTORISCH BESEF VAN... TURNEN

Eva Hogenbirk

De Sportwereld toetst in ieder nummer het historisch besef van een sportbond. Tevens wordt aandacht besteed aan de huidige situatie van de bond. In dit deel van de reeks: Turnen.

Plaats: telefoon met KNGU te Beekbergen

Datum: 6 juni 2002

Gesprekspartner: Jan Hoeve

Functie: o.a. medewerker afdeling communicatie

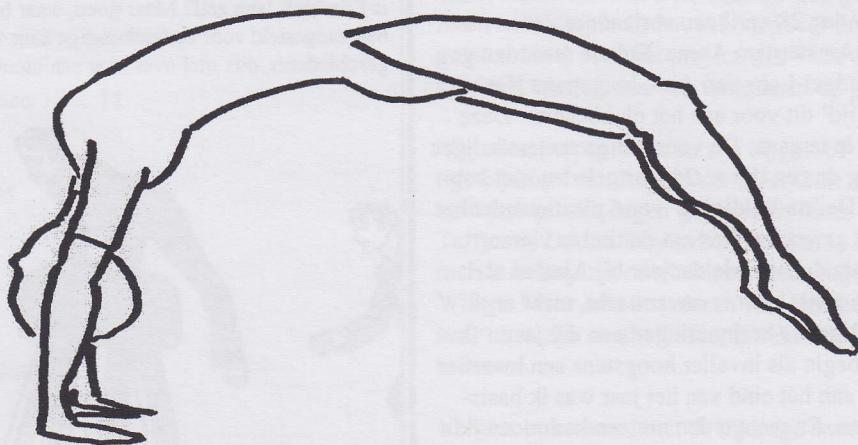
Wanneer ontstond de Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie?

“De oprichtingsvergadering was in maart 1868 in De Gouden Leeuw te Amsterdam. De eerste vereniging die werd opgericht heette ‘Amstel Gymnastiekvereniging’. Toen heette alles nog gymnastiek, later werd de naam turnen toegevoegd. Want gymnastiek behelst erg veel sporten. Denk maar aan de term ‘gymnastiekles’, daarin zaten ook volleybal en handbal. In 1928 toen Nederland

Bedreigingen?

“De eerder genoemde teamsporten, en de sociale/maatschappelijke ontwikkelingen. Vroeger had iemand die in het bestuur van de gymnastiekvereniging zat aanzien in de gemeente. Hetzelfde aanzien als iemand van het bestuur van het Rode Kruis of een andere charitatieve instelling. Nu is dat geen eer meer. Ten tweede deden velen aan gymnastiek tot aan de opkomst van teamsporten. Men heeft meer geld te besteden, en hoeft niet meer het goedkoopste te doen. Men kiest nu veel meer voor wat men leuk vindt. Niet dat de vroegere gymnastiekleden hun sport niet leuk vonden, maar gymnastiek heeft altijd gepoogd om voor iedereen betaalbaar te zijn.

Gymnastiek is zich toch weer meer een speciale plek binnen de sportwereld aan het verwerven. Men gaat nu nog meer voor kwaliteit. Probeert dat hoog in het vaandel te houden. Het probleem ontstaat pas als leden naar de middelbare school gaan. Dan is men na zoveel jaar de sport zat en wil ook wel eens een teamsport uitproberen.

Beide turnillustraties zijn van Gretha van der Meer.

op de Olympische Spelen goud won met gymnastiek, waren er andere onderdelen zoals de gereedschaps-oefening. Ook het materiaal is erg veranderd, bijvoorbeeld het paard. We zijn gemoderniseerd. De Gymnastiek Unie kent nu zestien onderdelen, waaronder vrouwenturnen.”

Hoe heeft het turnen zich verder ontwikkeld?

“Het is eerst een mannensport geweest, vanaf begin 1900 gingen de dames steeds meer meedoen. Het werd heel lang door veel mensen beoefend, zeker tot ver na Tweede Wereldoorlog.”

Steeds meer een toename dus?

“Er was een stijgende lijn tot het begin van de 80er jaren. Daarna liep het terug. In Nederland kenden we lange tijd vier koepels. In 1987 zijn de katholieke en algemene samengevoegd tot de KNG. Twaalf jaar later kwam daar de christelijke variant bij; het werd de KNGU. Door de fusie is het ledental gelijk gebleven, maar dat hebben we dus eigenlijk alleen te danken aan die fusies.”

Je krijgt daardoor andere facetten in gymnastiek. De oude wijn wordt in nieuwe zakken gedaan om het aantrekkelijk te houden. Ritmische gymnastiek of acrogym. Met twee, drie of viertallen een piramide bouwen en op elkaar staan. Dat is een tijdje niet gedaan, maar wordt nu weer uit de kast getrokken. Ook de mooie pakken van de sporters en muziek horen daarbij: dat meer aantrekkelijk maken.”

Doet uw Unie aan geschiedschrijving?

“We zijn met een documentatiecentrum bezig, daarin liggen notulenboeken, oefenstof, zelfs boeken van voor 1700. Gymnastiek is namelijk zelfs van voor de jaartelling. Er zijn oude vazen opgegraven die duidelijk verwijzen naar bewegen zoals dat bij gymnastiek gebeurt. Het is de moeder der sporten, al noemt de atletiek zich ook zo, maar wie er eerder was dat is nog maar de vraag.”

Waar zijn uw archieven?

“Op het KNGU centrum in Beekbergen. Het is de bedoeling dat het documentatiecentrum handen en

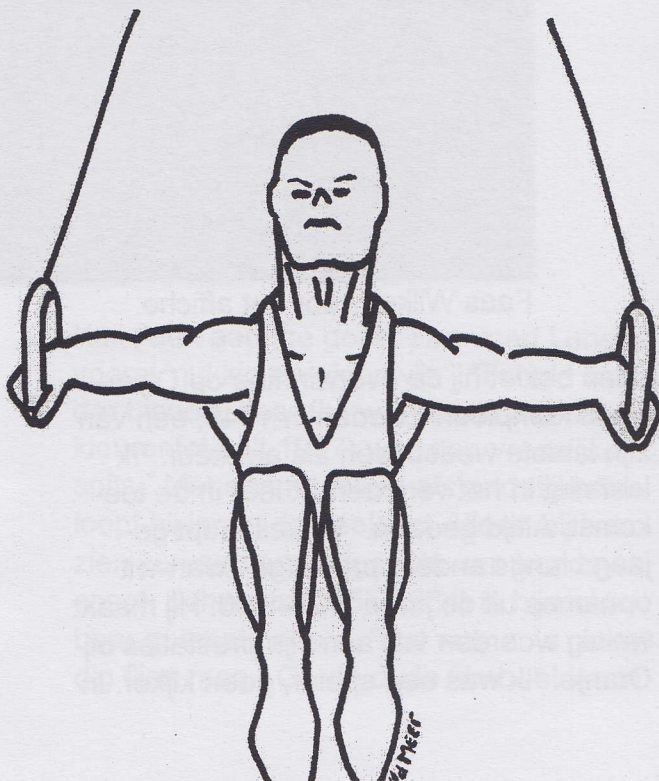
voeten krijgt zodat het voor iedereen toegankelijk wordt. We zijn druk bezig om orde te scheppen. We hebben een orgaan, daarin heeft een oproep gestaan voor verenigingen. Niet verbranden die oude archieven, maar breng ze naar de Unie! Er breekt nu een tijd aan waarin 'oudere' bestuurders opstappen, de nieuwelingen interesseert vaak 'die oude troep' niet en ze gooien het weg, heel erg jammer. Maar we moeten ook voor iets heel anders erg opletten. Met het computertijdperk sturen we even snel een mailtje naar elkaar, daarna schonen we de computer op en zijn het kwijt. Men had er veel alerter op moeten zijn dat het 'nu' niet zomaar verloren gaat."

Internationaal?

"In 1928 zijn we Olympisch kampioen geworden in Amsterdam. De laatste twintig jaar presteren met name de vrouwen heel erg goed. In Nederland is het turnen een damessport, in tegenstelling tot Rusland of China. Hier moet je als jongen voetballen, meisjes mogen wel turnen. Dat vind ik jammer, ik denk namelijk dat het erg goed is om te doen, ook voor de lichaamshouding. Begin jaren '90 'mocht' turnen een tijd niet. Werden er artikelen gepubliceerd waarin stond dat het niet verantwoord was of dat je er kromme ruggen van kreeg. Als je met een topsport als turnen bezig was, was dat slecht."

Top?

"Nederland is door de laatste succes op de wereldkaart gezet als turnland. Dat was niet het succes van een eendagsvlieg want achter deze topmeiden komt een brede basis. Dat betekent voor de toekomst dat het nog verder vooruitgaat. Het is misschien een gevaarlijke uitspraak, maar de trend is gezet door het vallen van de muur. De concurrentie wordt eerlijker want vroeger wist je niet of er anabolen werden gebruikt, of er werden verkeerde leeftijden opgegeven, dat soort dingen. Het betekent dat de kansen nu veranderd zijn." □

"ZIE JE WEL DAT IK FAAS WILKES BEN!"

Zeger van Herwaarden

In de Archiefwinkel op de Coolsingel in Rotterdam is de tentoonstelling 'Oranje Toen en Nu' te zien. Faas Wilkes (78), de beste voetballer die Rotterdam ooit heeft voortgebracht en decennia lang topscorer van Oranje, bekijkt een uur lang de volgehagen vitrines. Bij het zien van de voetbalfoto's winnen ijdelheid en trots het ruimschoots van nuchtere afstandelijkheid. "Ik was een hele mooie speler, maar wel lang geleden."

Wilkes demonstreert op de winderige en zonovergoten Coolsingel zijn favoriete schijnbeweging. De oud-international leunt op zijn rechterbeen, zogenaamd met de bal aan de voet. Met zijn bovenlichaam helt de Rotterdammer voorover naar links. Hij maakt een stoeve schijntrap met zijn eens machtige linkerbeen. Direct daarna passeert Wilkes de verdediger aan de rechterkant. Op volle snelheid. "Ik was razendsnel, dat was mijn grote kracht. Ik kon versnellen, jongen. Met of zonder bal, ik liet ze allemaal staan", vertelt de levende legende, terwijl hij naar een grote foto in de etalage van de archiefwinkel kijkt. Daar prijkt, bijna levensgroot, het Oranje van 1959, dat België met 9-1 verpletterde. "Ik speelde rechtsbinnen die wedstrijd, mijn favoriete positie. Scoorde er drie. Met Moulijn op links en Piet van der Kuil, die kale daar, rechts voor me. Rijvers in de ploeg. Allemaal goede voetballers, maar ik stak er nog steeds duidelijk boven uit. Om mij konden ze niet heen. Ik werd niet opgesteld, ik stond opgesteld. Ik was sneller dan de bal."

Wilkes was toen 35; in de nadagen van zijn lange en imposante carrière. Tien jaar eerder, na acht jaar in Nederland het blauw-wit van Xerxes te hebben verdedigd, koos de stijlvolle voetballer voor het Italiaanse profavontuur. "Ik had door dat ik met mijn talent veel geld kon verdienen. Bij Oranje hoorde ik steevast tot de uitblinkers, ik scoorde veel, bij mijn debuut tegen

Luxemburg al vier goals. Ik was niet te stoppen. Met de Keuzecommissie destijds had ik geen last, die selecteerde mij altijd. In 1947 speelde ik daarom al met het Europese Elftal tegen Engeland. Twee jaar later zat ik bij Inter, een bewuste keuze. Ik zette me als prof buitenspel voor het Nederlands Elftal. Maar ja, het geld was goed. Ik moest om mijn toekomst denken.

En mijn gezin onderhouden. Geen moment spijt gehad. Toch vijf jaar geen interland kunnen spelen. Het gaat zoals het gaat." Met gemengde gevoelens neemt Wilkes de grote elftalfoto nog een keer in zich op. Daar zit hij, meer dan veertig jaar geleden. Gehurkt, tweede van links. Een zelfverzekerde blik richting de volgepakte tribunes. Zijn gitzwarte haardos schittert in het zonlicht.

De overstap van het amateuristische Nederland naar het toen al zeer professionele Italiaanse voetbal, kan de bijna 79-jarige zich nog goed herinneren. "Ik werd bij Inter uitgelachen om mijn voetbalschoenen. Kijk (hij wijst enthousiast op het paar schoenen in de eerste vitrine van de expositieruimte), die had ik toen. Mansfields. Schoenen uit Engeland meegenomen na de Cupfinal. Vond ik het einde. Belachelijk oude dingen, zeiden die wereldwijze Italianen". Verder verliep de aanpassing aan het profvoetbal in de Serie A zeer soepel. De onnavolgbare dribbelaar van weleer is daar kort over. "Ik had nergens geen problemen. Ik kon nogal aardig uit de voeten, moet je weten. En dan kan je overal voetballen." Zenuwenkende hij niet. "Nooit was ik nerveus. Daar stond ik met mijn kwaliteit boven." Rustig loopt Wilkes verder de ruimte in. In de hoek aan de straatkant staat hij, zichtbaar ontroerd en trots, stil bij een groot gedicht van Matty Verkamman (de initiatiefnemer van de tentoonstelling). In dit gedicht ontluikt bij een jongetje, gekluisterd aan de radio, de liefde voor Wilkes. "Prachtig gedicht, wil ik ingelijst thuis hebben. Dat hij op de radio zag hoe mooi mijn bewegingen waren. Met de bal aan de voet, niet af

te stoppen. En dat lees je hier. Hij kwam een eind na mij, die Verkamman, toch zag hij dat. Als jochie." De razendsnelle dribbelaar is gestreeld in zijn ijdelheid. "Ik was ook het idool van Crujff. Kan je na gaan. Dat zo'n grote voetballer mij als idool had. Mooi." Zijn kwaliteiten vergelijken met Crujff wil Wilkes niet. "Dat is allemaal geouwehoer van buitenlui." Terwijl we de trap naar de benedenruimte afdalen, vraagt Wilkes bezorgd waar de fotograaf blijft. "Hij komt toch wel, want jij bent nu maar alleen?" De Oranje-foto's beneden doen hem vrij weinig. Onaange-

Faas Wilkes voor het affiche.

daan beziet hij de overwinning op Olympisch kampioen Zweden in 1949, een van zijn laatste wedstrijden als amateur. "Ik leef niet in het verleden, ik leef in de toekomst. Altijd gedaan." Wilkes loopt gejaagd langs andere prachtige zwart-wit opnames uit de jaren '40 en '50. Hij maakt weinig woorden vuil aan zijn prestaties bij Oranje. "Ik was een speler, geen kijker. In

het veld zeer actief, daarbuiten niet. Behalve dan dat ik mijn eigen contracten afsloot." Tussen '49 en '55 kwam hij als prof niet uit voor de amateurs van Oranje. Toch maakte de levende legende daarvoor en daarna maar liefst 35 interlanddoelpunten.

Wilkes was een einzalgänger. Met zijn medespelers bij het Nederlands Elftal had hij nauwelijks contact. "Ik had wel mijn kaartmaatjes bij de ploeg. En we biljartten veel. Maar het zijn vrienden die ik verder nooit zag. Voetbalvrienden. Geen echte." Wilkes lag vaak op kamer met Van der

Kuil ('een aardige gozer') en vond Lenstra vooral 'nukkig en eigenwijs'. "Tonnie van der Linden, daar (hij wijst snel naar een kleurenfoto uit 1957) was een vreselijke spits." Met een nuchtere afstandelijkheid loopt hij langs de beelden. Alleen bij het zien van een prachtige foto van bondscoach Schwartz (1957-1964) is hij zichtbaar geëmotioneerd. "Dat was zo'n geweldig fijne man." Op de oude filmbeelden in

de hoek van de ruimte is hij snel uitgekeken. "Allemaal verleden tijd. Niets voor mij. Ik vond het wel altijd een hele eer om voor mijn vaderland uit te komen. Maar het is allemaal zo lang geleden", zegt hij berustend. De talloze foto's van na zijn tijd keurt hij al helemaal geen blik waardig. "Ik kijk nog wel de grote wedstrijden, maar verder niets", besluit Wilkes gedecideerd. Even laat hij nog de foto van zijn overleden coach Schwartz op zich inwerken. Dan gaat hij zo snel als hij kan, slepend met zijn linkerbeen, het verleden achter zich latend.

Na zijn loopbaan, die hij op zijn veertigste afsloot bij Xerxes, klapte hij het voetbalboek rigoreus dicht. In 1962 begon hij een modezaak en meed verder de publiciteit. "Ik heb toen definitief afscheid genomen. Moulijn zag ik nog wel eens. Zat ook in de mode, ook een Rotterdammer. Van der Kuil zat moeilijk, heb ik nog een beetje geholpen. Tonnie van der Linden was een wereldgoser, maar verder... Aan de lijn bij mijn zoon, bij Xerxes, voor de rest zagen ze me niet bij het voetballen. Ik praat nooit meer over voetballen, behalve als mensen erover beginnen."

Met mobiele telefoon, Hugo Boss-das, een mooi lichtblauw colbert en een sierlijk Valencia-speldje poseert hij met graagte voor het affiche van de tentoonstelling. Als een voorbijganger met hem aan de praat raakt, zegt hij vrijwel direct: "Weet je wel met wie je praat? Ik ben Faas Wilkes." Als de man hem niet gelooft, laat Wilkes hem zijn bankpasje zien. "Dat is toch het bewijs?" De man schudt ongelovig zijn hoofd. Ook de voetbalfoto overtuigt hem niet. Wilkes is ten einde raad. Hij voert hem uiteindelijk mee naar de kassa. Pas bij herhaaldelijke bevestiging van de caissière, is de man overtuigd. En zeer onder de indruk. "U was de beste van uw tijd", stamelt de zestiger. "U bent het echt." Wilkes, zeer content met deze blijk van herkenning, kijkt ons triomfantelijk aan. Zichtbaar opgelucht verzucht hij: "Zie je wel dat ik Faas Wilkes ben!"

ALI: NO ONE BETTER KNOWN, NO ONE MORE ADMIRERD

Richard C. Crepeau

Across the world in the 20th century there was no other sports figure better known and more admired than Muhammad Ali. In the United States there may be no sports figure more admired and reviled in any century than Muhammad Ali.

Beginning his boxing career as Cassius Clay and changing his name first to Cassius X and then Muhammad Ali, this remarkable athlete came to symbolize many of the forces loose in America in his time. His popularity and infamy as well as the transformation of his persona over several decades are signposts in the history of America in the second half of the twentieth century.

To say that Muhammad Ali was a charismatic figure, to say that he had an overpowering presence wherever he went, or to say that he was larger than life, equally understates his impact. At so many levels, in so many ways, for so many people Muhammad Ali personified what was right or wrong with America during his time.

Ali was the heavyweight champion of the world and as such occupied one of the most significant places in the sporting world. Great boxers have always attracted much attention, but great heavyweights attract the most. There is no title in sport with carries as much cache for its holder than 'Heavyweight Champion of the World'. When Ali won this championship and declared himself 'The Greatest' although not everyone agreed, everyone understood the basis for the claim.

The forces loose in American life from the early Sixties to the mid-Seventies intersect the complexities of Ali's life. The Civil Rights Movement, the Vietnam War, the divisions in both the white and black worlds were all part of his life. He was full of humor and played with the rhyming verse, but there was also a hard edge that accompanied Ali's humor and boasting. Archie Moore once said of Ali: "Sometimes he sounds humorous, but sometimes he sounds like Ezra Pound's poetry. He has this twentieth-century exuberance but there's a bitterness in him somewhere."

Much of the turmoil and controversy in the white world came into focus when sports caster Howard Cosell championed Ali's rejection of military service and insisted that America and the sports establishment live up to the principles of the constitution. Cosell threw the hypocrisy of Americans back in their face and added to the drama being played out in both the life of Ali and the life of America.

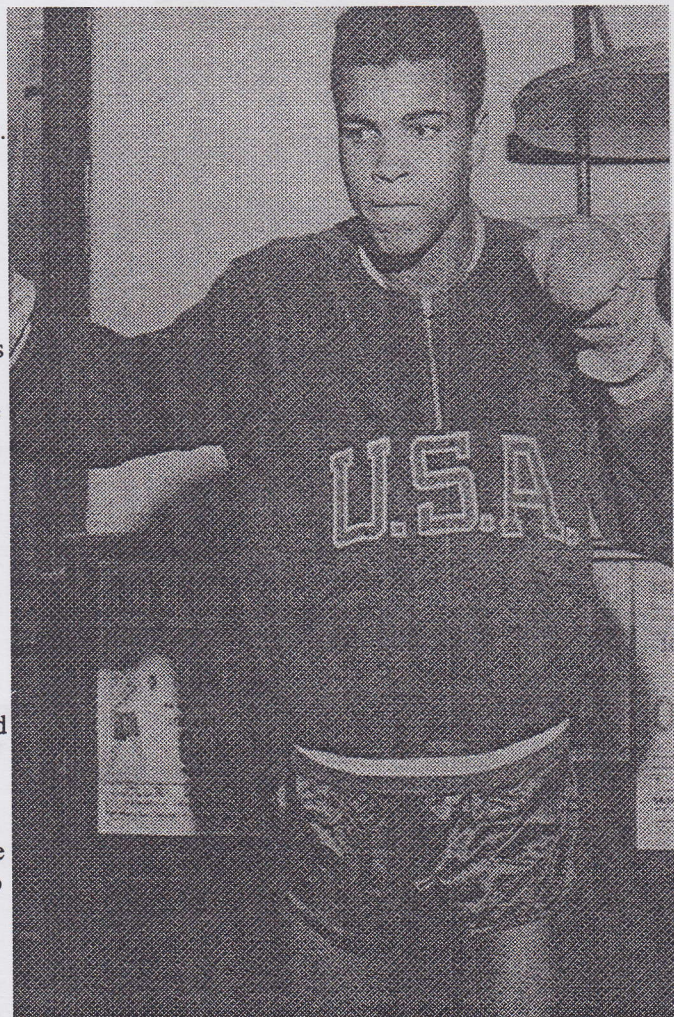
Muhammad Ali became a central figure for many different people and groups. For young black males caught in the vice grip of the American racial and economic nexus he was at times a hope and at times the means to strike back. For young Americans of the counter-culture, the anti-war movement, or who were

just tired of Fifties conformity, Ali was a guru, a messiah, and a much needed breathe of fresh air. Ali's boxing prowess, his attitude, his religion, his name, his politics, and his mouth generated both admiration and intense hatred. He redefined sport, race, and politics in ways that we are still discovering. Muhammad Ali is a person at one and the same time remarkably simple and many layered in complexity.

Internationally his popularity in the Sixties and Seventies was even stronger than in the United States. He became a symbol of defiance of the white world by people of colour, served as a symbol of opposition to American foreign policy, and was embraced by fellow Muslims around the world.

Muhammad Ali remains a multi-faceted symbol in the United States and around the world. No one, not even Michael Jordan, stands above his towering figure.

Richard C. Crepeau is Professor of History, University of Central Florida. □

De jonge Cassius Clay in een shirt van het Amerikaanse olympische team tijdens een training in 1960.

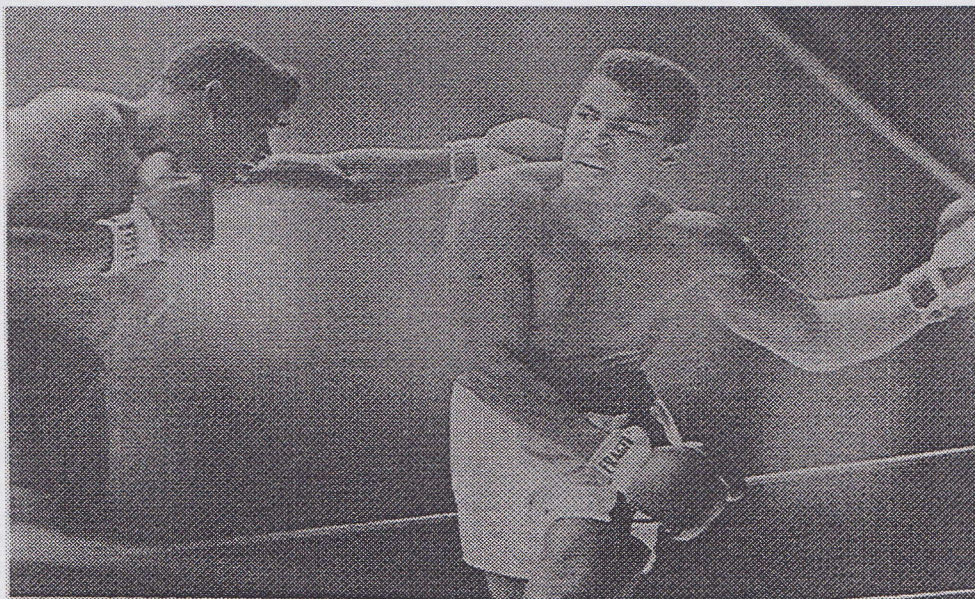
Foto uit Ali Bomaye (zie boeksignalementen).

ALI: A HERO, A VILLAIN AND EVEN A BIGGER HERO

Geoff Pietsch

It is fascinating to me to see how Muhammad Ali has gone from being considered a hero, as a very young Olympic champion, to a villain, as an obnoxiously arrogant young heavyweight champion, and an even bigger villain as a draft resister during the Vietnam War, then gradually to a bigger and bigger hero in the years since. Like most Americans today, I regard him, over-all, as heroic. Still I cannot forget the cruelty he showed to two very decent men, Floyd Patterson and Joe Frazier, in ridiculing them in the most extreme terms. He vilified them as Uncle Toms, perhaps the harshest possible epithet in those years in the black community, and has never, to my knowledge, apologized for those uncalled for words.

As one who admired Malcolm X, I was pleased to see Ali's friendship with him. As an opponent of the life suggests he was or is. Still it should be acknowledged that Ali could have chosen the easy way, gone into the Army, and done the sort of duty allotted to other sports figures and celebrities in previous wars - men like Joe Louis and Ronald Reagan. He could have avoided controversy, kept his heavyweight championship, and earned millions more. Yet he chose to stand for his beliefs and he took the consequences. That was when he truly began to transcend sports and become the world figure that he is. His subsequent comeback, capped by his extraordinary victory over the seemingly invincible George Foreman in Zaire, earned him mythical status. His dignity and courage in enduring the misery of Parkinson's disease has won him universal sympathy.

Cassius Clay ontwijkt een diepe linkse directe van voormalig kampioen Floyd Patterson, in de zesde ronde van hun titelgevecht in november 1965.

Foto uit Ali Bomaye (zie boekrecensie).

Vietnam War, I totally agreed with Ali's similar opposition. His courage in speaking out was praiseworthy. It clearly was totally sincere. Nevertheless, I do not believe he deserved the conscientious objector status he sought and ultimately won. Tens of thousands of other young Americans opposed the war yet were compelled to serve. They were forced to do so because, like Ali, they were not genuine pacifists. American conscription law did not allow a young man to pick and choose which wars he would fight. Conscientious objector status was supposed to be reserved for true pacifists, usually members of faiths like the Quakers and Mennonites whose pacifism was of long standing. Ali, as a Muslim, was not a member of such a religion. Nothing he said suggested he was a pacifist.

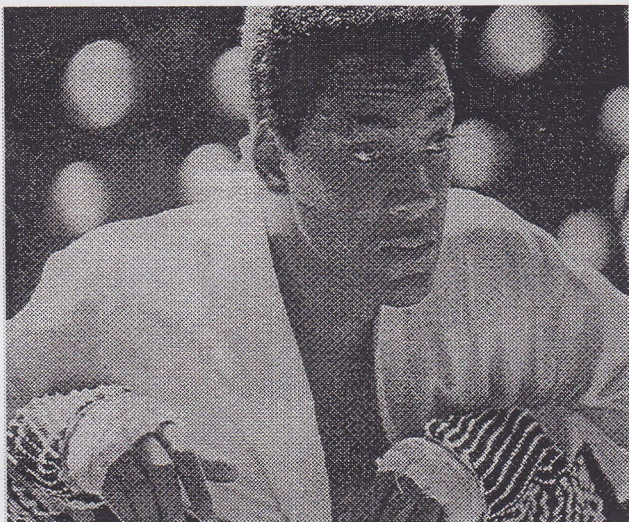
Finally, it should be noted that Ali was the progenitor for every flamboyant, outrageous, in-your-face athlete and celebrity of our times. Blacks had been brutally oppressed and suppressed for so long. Like a swinging pendulum, he took the obsequious behavior that blacks had learned to manifest in order to survive and went to the other extreme. He was a proud young black man, and he gave others pride and determination. Indisputably, that was good. Yet he also brought about the age of arrogance and egotism which is pervasive today. Attributes which had so long been inculcated in youth - qualities like modesty and humility and respect for one's opponents - were cast aside. And that is sad. □

ALI DE FILM: NIET TE VERSMADEN

Remco Plas

Dat er een film gemaakt is over bokslgende Muhammad Ali is niet zo verwonderlijk. In veel Amerikaanse films worden fictieve figuren neergezet die 'larger than life' zijn. Mohammed Ali is zelf 'larger than life'. Daarnaast is de bokssport veel succesvoller als film-onderwerp dan bijvoorbeeld honkbal.

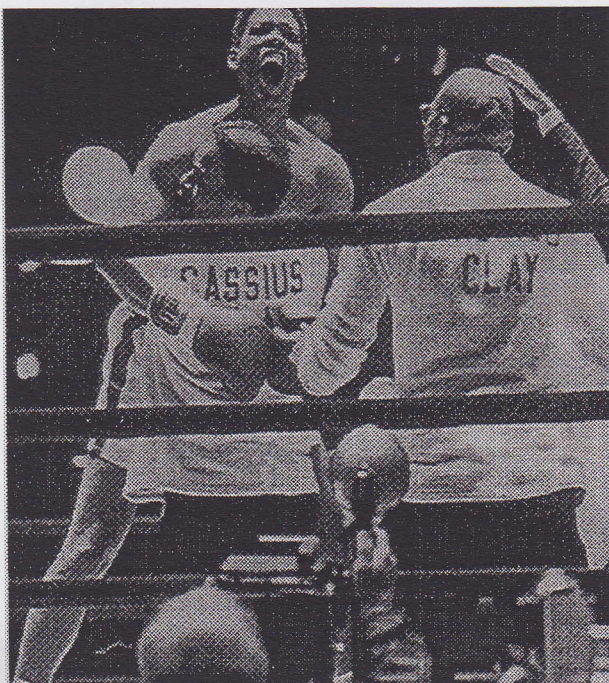
In het geval van Ali was er stof genoeg om meerdere films te maken. Hoewel een van de langere films in de filmwereld (158 minuten), komt nog lang niet alles aan bod. De film beslaat zo'n tien jaar, begint met zijn gevecht tegen de gevestigde bokskoning Sonny Liston en eindigt met de *Rumble in the Jungle*, gevolgd door een korte tekst over de jaren daarna. Dan is het ook wel genoeg geweest; nog meer boksscènes zouden tot K.O. leiden.

Will Smith als Muhammad Ali. Uitstekende rol, goed ingeleefd en goed afgetraind.

In een behoorlijk evenwichtige mix komen zijn bokscarrière, de burgerrechtenstrijd en de daarmee samenhangende overgang tot de Islam, de ingewikkelde verhoudingen binnen de burgerrechtenbeweging, zijn liefdesleven en zijn gevecht tegen het Amerikaanse leger om niet in dienst te hoeven aan bod.

Natuurlijk kon lang niet alles de revue passeren. Zo miste ik het feit dat hij zijn Olympische medaille weggooid omdat hij als neger in een restaurant geweigerd werd. Als kind vond ik het prachtig dat tijdens een voorbeschouwing op t.v. over een naderend titelgevecht Ali's sparringpartners apenmaskers droegen omdat Leon Spinks te lelijk was om wereldkampioen te worden. In datzelfde programma barstte Ali tijdens een persconferentie geregiseerd in woede uit en riep: "Hou me vast anders sla ik hem (Spinks) nu al neer." Natuurlijk werd Ali (in tegenstelling tot Mike Tyson die kort geleden bij een soortgelijk incident wel al met het gevecht begon) vastgehouden en begon het gevecht pas in de ring. Helaas zijn deze voor mij bijzondere momenten niet terug te zien in de film.

Vooraf de boksscènes zijn indrukwekkend in de film.

Zo zijn er ook scènes (gedeeltelijk) gesneuveld op de montagetafel. In één scène is dat zichtbaar. Als Ali in Kinsjassa bedankt wordt door een paar Aziatische mannen snapt hij niet waarom 'Chinezen' hem danken. Het wordt ook niet duidelijk gemaakt dat het -naar ik denk- om Vietnamezen gaat die hem bedanken omdat hij dienstweigerde. Er wordt verder ook niet lang bij stil gestaan.

Het best uitgediept vond ik de verhouding tussen Ali en de sportverslaggever Howard Cosell. Ali heeft Cosell nodig om in de publiciteit te blijven tijdens zijn schorsing. Cosell op zijn beurt is duidelijk onder de indruk van Ali en had hem nodig voor zijn sportprogramma, maar weet zich meer dan eens geen raad met zijn directe benaderingswijze: de Amerikaanse bokslgende dollt maar al te graag met Cosell's toupet.

'Ali' heeft interesse voor de toupet van Cosell.

De indrukwekkendste scène: als Ali in Kinsjassa in de sloppenwijken traint en hij overal wordt toegejuicht. Hoewel hij zeker niet bescheiden over zichzelf denkt realiseert hij zich daar pas wat hij voor mensen met een donkere huidskleur betekent. Hij beseft dat hij bij een meerderheid behoort, al is dat in de V.S. niet zo. Kortom een film die onvolledig, maar op een aantrekkelijke manier een niet te versmaden stukje sport-geschiedenis laat zien. □

DE ONZEKERE TOPSPORTER EN RITUELEN

Rogier Verkade

Het Nieuw Zeelandse rugbyteam, de *All Blacks*, voert vlak voor iedere wedstrijd een tamelijk intimiderend Maori-ritueel uit waarmee de tegenstander de oorlog verklaard wordt. Ik heb tegenstanders vaak witjes om de neus zien worden. Ook de voetballers van Wimbledon hielden er in de jaren tachtig bij thuiswedstrijden een oorlogsritueel op na. In de kleedkamer werd onder leiding van Dennis Wise en Vinnie Jones keiharde heavy metal gedraaid, duidelijk hoorbaar voor de tegenstanders. Hoewel de Wimbledonspelers geen deuk in een pak boter schopten, leidde het intimiderende gedrag naast en op het veld er toe dat Wimbledon in thuiswedstrijden lastig te verslaan was. In 1988 won het zelfs de FA cup.

Sport en ritueel liggen dicht bij elkaar. Mensen ontwikkelen bijna dwangmatig rituelen. Doet u regelmatig alles tussen het opstaan en het ontbijt in een wisselende volgorde? Nee, dat doet bijna niemand. We leven met rituelen, dat is gemakkelijk en vertrouwd. Het leven bestaat, simpel gezegd, uit een eindeloze reeks herhalingen en feitelijk ontstaan rituelen uit een combinatie van verschillende herhalingen. Ook de topsporter is bekend met het telkens moeten herhalen van bijvoorbeeld training en topprestaties. Dus liggen ook hier rituelen op de loer. Wat rituelen in de sport interessant maakt is dat ze gelijkenissen maar ook heel veel verschillen vertonen. De rituelen van een teamsporter verschillen bijvoorbeeld wezenlijk van die van een individuele sporter. En ook de betekenis van het ritueel kan sterk verschillen. Voor de een is het een soort gewenning, voor de ander gaat het veel verder en wordt het ritueel een vorm van bijgeloof. Welke opmerkelijke rituelen, ceremonies en vormen van bijgeloof hebben we in de geschiedenis van de sport zien ontstaan en verdwijnen?

Biefstuk en appeltaart

De verschillen tussen ritueel, ceremonie en bijgeloof in de sport zijn tamelijk subtiel. Voor bijgeloof geldt dat er een mystiek en wezenlijk vertrouwen bestaat dat het ritueel de prestatie positief zal beïnvloeden. Zuid Amerikaanse voetballers die bij het betreden van het veld een kruisje slaan en daarbij het veld vaak even aanraken, gaan ervan uit dat Gods zegen over het veld hulp zal brengen. Bij bobsleeërs of skiërs die vlak voor hun *run* denkbeeldig in hun hoofd het af te leggen parcours simuleren, is eerder sprake van een ritueel dan bijgeloof. Voor skiërs zal het ritueel de prestatie positief beïnvloeden omdat ze er rationeel gezien baat bij hebben het traject nog even in zich op te nemen. Aan het slaan van een kruisje bij een voetbalwedstrijd heb je rationeel gezien niets, maar draait het om het geloof in de mystieke krachten die in het ritueel aangesproken worden. De rituelen die met bijgeloof te maken vind ik zelf eigenlijk de leukste. Ze zijn abstract, divers en vaak wonderlijk. Het vòòr de wedstrijd vooral niet aanraken

van de eventueel te winnen trofee is een mooi voorbeeld. In dit geval wordt er geen voordeel verwacht van het niet aanraken, maar leeft het idee dat wel aanraken ongeluk brengt. Vooral niet doen, anders gaat het mis! Er zijn sporters die voor een wedstrijd niet eens naar de beker durven kijken en het liefst geblinddoekt eraan voorbij zouden gaan.

Waar worden rituelen in de sport op gebaseerd? Ik denk dat de mogelijke bronnen eindeloos zijn, maar beperk me hier tot een paar van de meest voorkomende:

Rituelen gebaseerd op geloof: het slaan van een kruisje heb ik al genoemd, maar ook herinner ik mij nog levendig het ritueel van Nellie Cooman voor de start van meestal een 60 meter sprint. Terwijl de anderen nerveus zaten te klooiën met hun startblokken, hief zij nog uitbundig de handen ten hemel, daarbij meestal verzoevend 'als eerste weg te zijn en als eerste aan te komen'.

Rituelen gebaseerd op gezondheid: een biefstuk tegen zadelpijn in de wielbroek van Joop Zoetemelk is ongetwijfeld een van de mooiste voorbeelden (ironisch is trouwens dat Zoetemelk na zijn wielersloopbaan een restaurant is begonnen – zou er biefstuk à la Joop op de kaart staan?).

Rituelen gebaseerd op voeding: er was ooit een Nederlandse wielrenner, de naam is mij even ontschoten, die alleen op appeltaart wilde rijden. Voor soigneurs best een probleem bij het uitdelen van de eetzakjes; vaak duurde het kilometers voordat duidelijk werd wie het bewuste zakje met uitsluitend appeltaart in zijn bezit had.

Rituelen gebaseerd op materiaal: uiteraard kan de invloed van materiaal op de prestatie bewezen worden, maar in veel gevallen gaat het ook om bijgeloof. De klapschaats of het haaienpak helpen wel degelijk. Altijd een bewuste onderbroek dragen bij cruciale wedstrijden zoals enkele voetballers schijnen te doen (Arjan van der Laan van FC Twente, en over Ruud Krol gaat het verhaal dat-ie altijd in de onderbroek van zijn eerste vrouw speelde), helpt alleen het geloof in een goede afloop. Wat kleding betreft bestaan er trouwens gigantisch veel rituelen in de sport; tennissers die vaak op een bepaalde manier aan het shirtje plukken, schaatsers die aan hun pak frummelen en Frank Rijkaard voetbalde altijd met zijn shirt uit zijn broek.

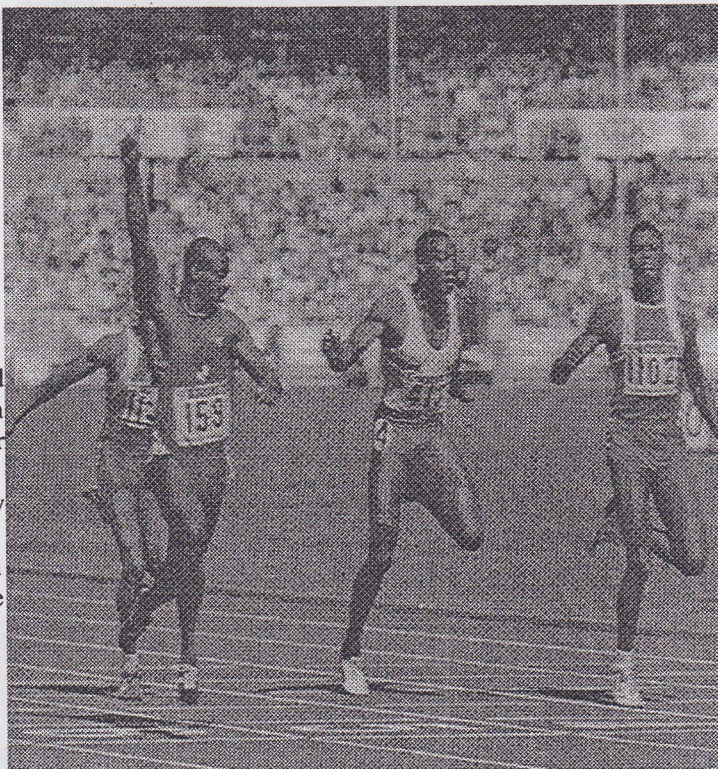
Rituelen die niet bedoeld zijn om de prestatie te beïnvloeden: het is wet dat wie met voetbal scoort, vervolgens juicht. De diversiteit in het juichritueel is gigantisch en vaak cultureel bepaald – Afrikaanse voetballers juichen atletischer en ritmischer dan bijvoorbeeld de houten klazen uit Europa. In Zuid-Amerika wordt regelmatig de Heer in het juichen betrokken; menig doelpunt wordt gevolgd door een dankbaar geslagen kruisje of knieval met gevouwen handen. En natuurlijk was er ook nog dat beruchte doelpunt waar niet alleen de zegen maar zelfs de hand van God voor nodig was.

Rituelen gebaseerd op de regels van de sport: met name oosterse vechtsporten staan bol van de gedragsregels die in rituelen of ceremonies uitgevoerd moeten worden.

Woelen in bed

Een oorzaak voor het ontstaan van rituelen en bijgeloof ligt ongetwijfeld in het verlengde van de onzekerheid waar de topsporter mee te kampen heeft. Ben ik wel fit? Heb ik goed getraind? Deugt mijn materiaal wel? Hoe is de vorm? Hoe is de vorm van de concurrentie? Vragen waar menig topsporter 's nachts over zal liggen te woelen in bed. Iedere onzekerheid maakt hem of haar onrustig en dus moet op zoveel mogelijk vragen antwoord gegeven worden. Is een antwoord uitgesloten, dan ontstaan er rituelen of bijgeloof.

De gesteldheid van het lichaam bezorgt een topsporter de meeste onzekerheid. Het beperkte inzicht van de mens wat op welke manier slecht of goed voor zijn of haar lichaam is, en de bewijzen dat het lichaam soms niet doet wat de geest wil, betekenen dat iedere topsporter in continue onzekerheid leeft over het lichamelijke welzijn. Diverse 'experts' hebben een fijn radar voor de onzekere topsporter. Diëtisten, haptonomen, goeroes, conditietrainers, en ook verborgen gehouden

Ben Johnson (nr 159) wint in 1988 in Seoul de 100 meter voor Carl Lewis (nr 1102). Het wereldrecord van 9.79 wordt na de dopingtest afgekeurd.

dopingexperts schetsen gouden bergen voor de goedgevolgde topsporter. De sporthistorie kent veel schrijnende gevallen van experts die topsporters van de wal in de sloot hielpen. De bekendste is wellicht Ben Johnson. Of hij op eigen initiatief of op aanraden van een dopingexpert zichzelf jarenlang heeft gedrogeerd is mij niet bekend, maar feit is wel dat Johnson dusdanig krankzinnige spierontwikkeling vertoonde dat het wel fout moest gaan. In 9,79 seconden, de 100 meter race van Seoul '88, vestigde Johnson zowel het wereldrecord als het einde van zijn carrière. Een unicum. En een les dat je als topsporter beter kan leren leven met de onzekerheid dan de competitie te vervalsen.

Wat ontbreekt in dit verhaal nog? Het publiek. Het is een ongeschreven wet dat moeten toekijken hoe je club of favoriete sporter het er vanaf brengt, nog zenuwslopend is dan wanneer je zelf die prestatie moet leveren. Partners van topsporters zitten op de tribune of voor de t.v. vaak goed stuk. Het totale gebrek aan invloed op de uitkomst van het resultaat, maakt het publiek nog onzekerder over de uitkomst dan de sporters zelf. Vandaar dat ook publiek en aanhang de meest uiteenlopende rituelen ontwikkelen om met de onzekerheid om te gaan. Daarom over rituelen bij sportpubliek de volgende keer meer.

P.S. Oproep aan de lezers van *de Sportwereld*: maak een top 3 van de meeste bizarre rituelen in de sportgeschiedenis. Stuur ze op naar *de Sportwereld* (desportwereld@hotmail.com) of ondergetekende (verkade@writersblock.net). Wellicht kan ik daar in het volgende nummer een mooie top 10 uit samenstellen. □

“ALS IK EEN MEDAILLE HAD GAF IK EM WEG AAN MIJN ZOON”

Eva Hogenbirk

Schattige ouders

Alida Johanna van den Bos kwam in 1902 ter wereld. Als tiende en een na laatste uit het huwelijk van Jan van den Bos (hoefsmid te Amsterdam) en Alida Eijpe (huisvrouw). “Die elf kinderen opvoeden hebben ze moedig gedaan. Zelf schoenen gemaakt en veel genaaid. Gelukkig is de maatschappij erg veranderd en daar hebben zij aan meegedaan.” Beide ouders waren katholiek opgevoed, maar stapten gaandeweg hun leven over op de visie van Domela Nieuwenhuis. “Daar ben ik ook in grootgebracht, al zat er geen dwang achter. Mijn ouders waren juist erg vrij, we mochten veel.” Ook sporten dus, wat in die tijd voor vrouwen toch bijzonder was. “Ik vond dat overdreven. Waarom zouden mannen wel en vrouwen niet mogen sporten? Ik had gelukkig schattige ouders, die me zelfs aanspoorden om verder te gaan in gymnastiek.”

Voor een kopie naar de gaanderij

Het gezin leefde vrij lang in de Van der Hoopstraat. “Daar waren nog alkoven, hele kleine kamers waarin alleen een bed paste; eigenlijk meer een ingebouwd bed. Die zijn er nu niet meer. En in de huiskamer hingen gordijnen om het bed van mijn ouders aan het oog te onttrekken. Het was scharrelen met de ruimte toen. Voor studeren was ook geen geld, ik ben opgegroeid in een arbeidersmilieu, maar ik ging

Alida van den Bos bekijkt vol trots haar gouden Olympische medaille uit 1928.

regelmatig naar de stadschouwburg. Daar kon je voor een kopie (75 cent) naar de gaanderij. Dat was ver van het toneel af en dus het goedkoopste, maar we hadden goede oren hoor. Stonden we tussen de studenten, die ook niet veel hadden. Altijd veel plezier gehad daar. En als je

Koningin Wilhelmina reikt hier aan het einde van Olympische Spelen de gouden medailles uit aan de Nederlandse turnploeg.

De Nederlandse ploeg aan het werk tijdens de gereedschapsoefening.

Foto uit Kroniek van de Olympische Spelen, Amsterdam, 1987.

om zes uur 's morgens in de rij ging staan voor het Concertgebouw had je grote kans dat je een kaartje kon bemachtigen voor de generale repetitie van de Matthëus Passion. Thuis zongen we ook veel, mijn zus had een mooie alt en mijn andere zus een mooie sopraan. Mijn vader was een goede tenor. En ik heb zelfs pianoles gehad."

Schandelijk

Via vrienden kwam Van den Bos in de gymnastiek terecht. Bij wedstrijden werd ze geselecteerd voor de Nederlandse Keurgroep van trainer Gerrit Kleerekoper. De sporthal was niet echt dichtbij. "Ik deed alles met de fiets. Het duurde 30 minuten voordat ik de turnhal te pakken had. Op zaterdagmiddag en zondagmorgen trainden we. Dat was wel druk, maar je leerde er ook wat, je ging ervoor. Als je in de Keurgroep zat, wist je dat je goed was. Je deed moeilijke oefeningen en daar werd je weer beter van. Speciale trainingmethoden waren er niet, maar Kleerekoper was een hele fijne trainer; goed en heel gezellig. Hij is in de oorlog omgebracht, net als vier joodse meisjes van de ploeg, schandelijk."

Met hart en ziel inzitten

Van den Bos straalt als ze het over de Keurgroep heeft. "We hadden geen doel toen we aan de Olympische Spelen in Amsterdam (1928) meededen. Je turnde goed, je mocht in de Keurgroep mee, dat was een hele eer. We kenden onze tegen-

standers niet, hadden geen verwachtingen. Het was heerlijk om met de hele groep het Olympisch stadion, net nieuw gebouwd, in te lopen. Ik voelde me apetrots. Wij beleefden onze sport zo, dat we deelnemen natuurlijk belangrijker vonden dan winnen. Daar waren we van overtuigd. Als je iets bereiken wilt, moet je het zelf goed doen. Maar ik wilde niet eens zozeer iets bereiken, ik zat er met hart en ziel in. En sport is sport, voor werk krijg je betaald, niet voor sport. Daar heb ik nooit behoefte aan gehad. Als je er zoveel geld mee kunt verdienen als tegenwoordig, dan is het geen sport meer. Dat is jezelf verkopen met je goede mogelijkheden."

Eén heeft hij nooit gekregen

"Mijn ouders vonden de sportsuccesen fijn voor mij. Wat mijn omgeving ervan dacht? Ik ben het niet aan de burens gaan vragen, misschien vonden ze mij wel een opschepper. Want ik was er zelf trots op, anders ben je ook geen normaal mens. Natuurlijk was ik tevreden met de prestaties van onze gymnastiekploeg. Een gouden medaille uit de handen van koningin Wilhelmina. Dan zijn je prestaties niet niks geweest. Normaal maakten mijn medailles me nooit zoveel uit. Als ik een medaille won, gaf ik 'm weg aan mijn zoon. Die had met vriendjes hardlooptwedstrijden op straat. Kregen ze zo'n medaille als ze wonnen. Maar er is er één, die heeft hij nooit gekregen." □

BOEKSIGNALEMENTEN

Wilfred van Buuren

Allen Guttmann, *The Olympics. A History of the Modern Games* (Illinois History of Sports, University of Illinois Press, Urbana/Chicago 2002, second edition), 214 pagina's, prijs: 27,49 Euro, paperback, ISBN 0-252-07046-1.

Youssef Nagui Assad was een Egyptische leraar lichamelijke opvoeding en kogelstoter. In 1968 probeerde hij zich te kwalificeren voor het Egyptische Olympische team. Tevergeefs, met zijn beste worp kwam hij twee centimeter tekort. In 1972 haalde hij de Spelen wel en was hij in München, maar moest hij naar huis omdat zijn regering zich solidair verklaarde met de Palestijnse zaak. In 1976 haalde hij de Spelen opnieuw en was hij in Montreal. Maar dit keer moest hij terugkeren, omdat zijn regering zich aansloot bij de boycot om te protesteren tegen het rugbycontact dat Nieuw-Zeeland onderhield met Zuid-Afrika. In 1980, hij was inmiddels vijfendertig jaar oud, kwalificeerde Assad zich opnieuw voor de Spelen. Ook dit keer deed hij niet mee, want de Egyptische regering boycotte de Spelen van Moskou uit protest tegen de Russische invasie in Afghanistan.

Was deze Egyptische kogelstoter alleen maar een pechvogel, die toevallig sportief actief was in een ongelukkige periode van gepolitiseerde sportbeoefening? Volgens Allen Guttmann is er meer aan de hand. Politiek is volgens hem niet slechts af en toe als indringer aanwezig geweest bij de Olympische Spelen in de vorm van boycot, protest of terreurdaad. Politiek is altijd een integraal onderdeel geweest van de moderne Olympische Spelen.

Guttmann laat zien dat de Olympische Spelen nieuw leven werden ingeblazen om een politieke boodschap te verspreiden. Baron Pierre de Coubertin - niet de enige, maar wel de belangrijkste aartsvader van de moderne Olympische Spelen - zag sport aanvankelijk als een middel voor Franse revanche. Na de door Frankrijk verloren oorlog tegen Pruisen van 1870, meende De Coubertin namelijk dat de Franse jeugd decadent was, maar door sportbeoefening kon worden geregenereerd. Later veranderde De Coubertin van een chauvinist in een meer internationaal georiënteerde Fransman; sport en de Olympische Spelen zouden bijdragen aan een vreedzame, humane wereld. Sport bleef daarmee een (politiek) middel, alleen het doel was veranderd. Guttmann toont met vele voorbeelden aan dat de olympische beweging, ofschoon de facto politiek onafhankelijk van staten, politieke doelen is blijven dienen.

Guttmann, de auteur van standaardwerken als *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sports en Games and Empires*, bewees al eerder dat hij goed thuis is in de geschiedenis van de Olympische Spelen met zijn biografie van Avery Brundage, de Amerikaanse voorzitter van het I.O.C. (1952-1972). In dit evenwichtige, uitgebreide essay behandelt hij in vogelvlucht de geschiedenis van de Moderne Spelen tot en met 2000. Ofschoon hij per Spelen de meest memorabele sportieve prestaties bespreekt, is zijn boek vooral een sociaal-politieke geschiedenis van de Olympische Spelen geworden.

De moderne Olympische Spelen zijn een Westerse uitvinding met universele pretenties. Elke topsporter moet ongeacht zijn nationaliteit, ras of religie de mogelijkheid hebben om deel te nemen en te winnen. In de praktijk blijkt dat op de Spelen van Sydney de Europeanen en Noord-Amerikanen die de moderne Spelen hebben uitgevonden, driekwart van de gouden, zilveren en bronzen medailles winnen. De ongelijkheid tussen naties is gereduceerd in vergelijking met vroeger, maar mannen en vooral vrouwen uit Azië, Latijns-Amerika en Afrika spelen nog steeds bijrollen op de Spelen. Om deze ongelijkheid tegen te gaan adviseert Guttmann meer sporten van niet-Westerse origine op het programma te zetten, maar hij verwacht niet dat daarmee de ongelijkheid zal worden opgeheven. De Spelen zijn en blijven een product van de Westerse cultuur. Guttmann eindigt zijn geschiedenis met een paradox: juist het universele succes van de droom van Baron De Coubertin verhindert dat diens droom volledig wordt gerealiseerd.

Pierre de Coubertin in sporttenu, op 26-jarige leeftijd.

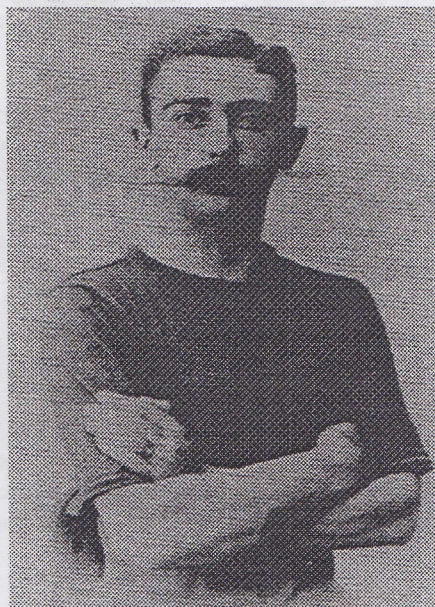

Foto uit *Kroniek van Olympische Spelen*, Amsterdam, 1987.

BOEKSIGNALEMENTEN

Eva Hogenbirk

Ali Bomayé, De mooiste verhalen over 's werelds beroemdste bokser, onder redactie van Gerald Early, Arena Amsterdam, 1998, 128 pagina's, prijs: 12,50 Euro, ISBN 9069743329.

Dit boek over Mohammed Ali is aangekondigd door de flap als 'de mooiste verhalen over 's werelds beroemdste bokser'. Maar zoals elke flap vaak iets te positief is, zo ook deze. De quote van de bokser zelf is daar nog het beste voorbeeld van: "Ik kan iedereen aanraden om dit boek te lezen... het is geweldig. Ik hoop dat het een bestseller wordt."

Het interview dat Playboy bijvoorbeeld met Ali deed, is veel te lang (dradig): zo'n vierendertig bladzijden. Daar waar de andere 'verhalen' tot tien of hooguit twintig vaak goed leesbare pagina's komen. Met uitzondering van 'Last Tango in Vegas' van Hunter S. Thompson, want die is soms totaal niet te begrijpen. Toch hebben deze twee wat minder goed te lezen stukken hun heel eigen functie. Het interview van de Playboy zet veel *major events* in Ali's leven op een rij en laat hem er ongecensureerd en zonder tegenspraak (met een zeer waarschijnlijk kwijlende reporter) zijn eigen verhaal vertellen. In bijna alle andere bijdragen wordt telkens een deel van Ali's leven duidelijker (belicht). Je begrijpt steeds beter hoe en waarom mensen er zo tegenaan keken of waarom de bokser de dingen zei zoals hij deed.

Pas in 'Last Tango' wordt duidelijk dat de Amerikaan er ook aan werkte om zichzelf voor gek te laten doorgaan. Een klein tipje van de sluier geeft je het idee dat uiteindelijk alles gespeeld is door Ali: het in rijm uitschelden van een tegenstander, zijn ijdelheid, de vele vrouwen die altijd om hem heen hingen, zijn flamboyante verschijning, zijn nonchalante uitgaven, zijn 'verslaving' aan de Nation of Islam en zijn zogenaamde domheid (Ali was bijna voor de militaire dienst afgekeurd vanwege zijn IQ van 78).

En dat tipje zit weggestopt in twee zinnen: 'Goed, man!' gniffelde hij. 'Ze dachten nu al dat ik gek was, maar dan hebben ze dit nog niet gezien.'

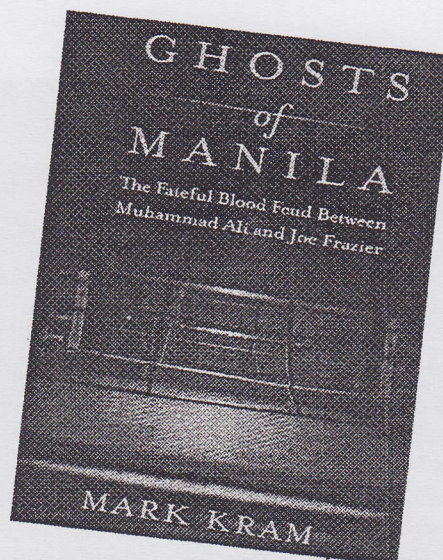
Kortom een goed boek om nog eens op te halen hoe het ook alweer zat met Muhammed Ali, een van de meest mysterieuze sportpersonen van de vorige eeuw. Al blijft het wel bij algemene feiten en verhalen. □

BOEKSIGNALEMENTEN

Eva Hogenbirk

Ghosts of Manila, The fateful Blood Feud Between Muhammed Ali and Joe Frazier, Mark Kram, HarperCollins Publishers Inc., 2001, 232 pagina's, prijs 32,50 Euro, ISBN 0-00-712645-X.

Zo 'gezellig' als de verhalen uit Ali Bomaye zijn, zo 'niet gezellig' zijn ze in ghosts of Manila. Het geschre-

vene komt voort uit de eigen observaties van de schrijver, zijn analyses en zijn lange relatie (let op het woord 'goed' wordt hier niet gebruikt!) met de onderwerpen van zijn boek: Muhammed Ali en Joe Frazier. Het boek bekijkt de levens van de beide bokkers na The Thrilla of Manilla. "*We went to Manila as champions, Joe and me, and we came back as old men*", Muhammad Ali once told me. Het is een leuke opening van het boek waarvoor niet veel huiswerk door Kram is gedaan: "Very little in the way of preparatory reading has been done for this book; most of what is out there is first-and secondhand hero worship."

Natuurlijk heeft de schrijver daar een goed punt, maar dat doet hij zelf ook, zij het niet in 'worship' maar in 'worstship'. Zijn eigen idee over wat goed en slecht is, lees je als een rode draad door het boek: Ali is slecht en heeft veel onrecht gedaan aan Frazier is de strekking. En dat is een verhaallijn die erg moet wennen want dat zijn we immers van 'onze' grote mysterieuze held Ali niet gewend.

Misschien heeft Kram alleen gepoogd om Ali als een gewoon persoon neer te zetten met fouten als iedereen. En wilde hij slechts de mythevorming doorbreken. Een erg moedig streven van de schrijver omdat hij de jarenlange mythevorming tegen heeft. Daarom wordt het als zeer storend ervaren dat Ali in niet volledige zinnen praat in het boek, maar Frazier wel alle zinnen netjes maakt. Twijfel ontstaan: Praat Ali echt zo? Of wil de schrijver hiermee onbewust zijn punt aan de lezer doorgeven? En die twijfel heb je na het lezen nog. Ali wordt afgeschilderd als iemand die koppig vasthield aan de Nation of Islam terwijl hij niet doorhad dat hij aan alle kanten misbruikt werd door ze. Zij vertelden wat hij moest doen. Frazier daarentegen krijgt wat meer van de mythevorming die Ali altijd had omdat hij bijvoorbeeld misschien maar een goed oog had: "Working with only half a ring -if that was indeed true- Frazier became the most skillfull, devastating inside puncher in boxing history."

De vraag blijft 'Wat is waar?'. Maar waar is dat je met je neus gedrukt wordt op de onzettende mythevorming van een man die misschien wat minder held is dan de meesten dachten. □

”SCHEIDSRECHTERS MET FEELING VOOR HET SPEL.”

Heinze Bakker

In de zestiger jaren van de vorige eeuw zat je als (top)voetballiefhebber niet echt in de prijzen als je in het Noorden van het land woonde. Heerenveen, PEC, Zwolsche Boys, Veendam en Zwartemeer speelden zonder uitzicht op meer, in de tweede divisie A.

Cambuur kwam als enige noordelijke club uit in de eerste divisie, maar behoorde daarin tot de anonieme middenmoters en het Groningse GVAV ontsnapte jaarlijks ternauwernood aan degradatie uit de eredivisie. Bovendien was de mobiliteit van een student in die tijd niet zodanig dat je vrolijk verder het land introk op zoek naar een topwedstrijd. Dat was ongeveer het beeld toen ik in de nazomer van 1966 trouwde met een voetballiefhebster. Na enige rekenkundige arbeid en een belangeloos vijf dagen in bruikleen afgestane auto van pa, werd besloten tot een korte huwelijksreis binnen de Nederlandse grenzen.

Uiteraard werd de route mede bepaald door het programma betaald voetbal. De meest interessante ontmoeting stond gepland in Deventer: voor zondag 30 oktober vermeldde het affiche Go Ahead-Ajax. De Deventer eredivisieclub had de weg omhoog gevonden en behoorde tot de vaste subtop, Ajax was het afgelopen seizoen kampioen geworden. Reden genoeg voor het schrijven van een briefje naar de Vetkampstraat.

Het antwoord kwam gauw. Het jonge paar was meer dan welkom en naast de felicitaties wenste administrateur A. Th. Janssen ons: “Een bijzonder prettige trouwdag en vele jaren van gelukkig samenzijn” toe. We werden die zondagmiddag buitengewoon hartelijk ontvangen in de Adelaarshorst. Kregen twee tribunekaartjes (f 5,- per stuk) en een programmaboekje (f 0,25) toegestopt en beleefden (na betaling der rekening) een kostelijke middag. We troffen het dat Piet Keizer, na een schorsing van drie wedstrijden, meedeed en dat Johan Crujff weer hersteld was van een kortstondige ziekte. In het programmaboekje viel verder te lezen dat Go Ahead niet naar tijdelijke successen streefde (een week eerder hadden de Deventenaren een prima wedstrijd tegen Feijenoord gespeeld), maar een blijvende positie in de kopgroep van de eredivisie eiste:

“Een positie die niet afhankelijk is van één of twee spelers, maar die gewaarborgd moet zijn door een aaneenschakeling van spelers, die jaarlijks worden aangevuld door materiaal uit de eigen kweekschool”.

De toppers uit de Deventer ploeg in de wedstrijd tegen Ajax waren doelman Nico van Zoghel, verdediger Henk Warnas en de aanvallers Pleun Strik en Peter Ressel. Daar stond een Amsterdamse aanvalslinie tegenover bestaande uit Swart, Nuninga, Crujff en Keizer. Maar een ongelijke strijd werd het zeker niet. De bepaald niet verwende neutrale noorderlingen zagen uiteindelijk Ajax een benauwde 3-2 overwinning behalen. De wed-

strijd was het aanzien meer dan waard en verliep zonder noemenswaard incident. Was dat dan toch een gevolg van die schitterend verwoorde oproep in dat programmablaadje van een kwartje? Zeg eens eerlijk, wat zou u als supporter doen na het lezen van deze zinnen pal voor de wedstrijd:

“Als arbiter fungeert vandaag de heer Dorpmans uit Arnhem. Als oud-voetballer heeft hij momenteel in het scheidsrechterscorps meer feeling voor het spel dan welke van zijn collega's ook. Aan het publiek het verzoek hem rustig zijn gang te laten gaan. Als hij een fout maakt geen ‘geboe’ of wat dan ook. Ik geef U de verzekering als hij het zelf merkt, dat hij harder ‘de Pee’ in heeft dan U allen met elkaar. Want zo is Jef nu eenmaal”.

Scheidsrechters met feeling voor het spel en supporters die boe roepen. Het is niet alleen om persoonlijke redenen dat ik nog wel eens, vervuld van nostalgie, terugdenk aan oktober 1966. □

FC LIMBURG?

Remco Plas

In mei werd definitief zeker dat de voorgenomen fusie tussen MVV, Roda JC en Fortuna Sittard niet doorging. De clubs kregen bij de onderhandelingen ruzie met elkaar en beschuldigen de ander van het niet houden aan afspraken. Opvallend is verder dat de bestuursleden van Roda JC met een kogelvrij vest naar de vergaderingen gingen omdat de Roda JC fans zo verschrikkelijk tegen de fusie waren. Remco Plas dook in het verhaal achter het verhaal.

De voorgenomen fusie van *MVV*, *Roda JC* en *Fortuna Sittard* tot *FC Limburg* is niet de eerste voor deze clubs. Alleen *MVV*, de oudste van deze clubs (opgericht 2 april 1902), is niet eerder gefuseerd. De fusie tot de FC ligt bijzonder gevoelig bij de fans. Ze zijn het slechts in een ding met elkaar eens: de fusie moet er niet komen! Een fan zei: "Het gaat niet om het kampioenschap maar om Roda JC." Blijkbaar zijn deze clubs diepgeworteld bij de fans hoewel er zeven clubs en vier fusies nodig waren om tot de huidige situatie te komen. Een overzicht van deze eerdere fusies:

Roda JC kwam in drie stappen tot stand:

Juliana (1910) fuseerde in 1954 met *Rapid '54* (afkomstig uit de NBVB, de 'wilde' bond) tot *Rapid JC*.
Bleijerheijde (1914) fuseerde in 1954 met *Kerkrade* (1926) tot *Roda Sport*.
Roda Sport en *Rapid JC* fuseerden in 1962 tot *Roda JC*.

Fortuna Sittard kwam als volgt tot stand:

Sittardia werd 23 april 1902 opgericht. In 1968 fuseerde het met het ook uit de NBVB afkomstige *Fortuna '54* tot *Fortuna Sittardia Combinatie*. Sinds 1979 heet deze club *Fortuna Sittard*.

Deze combinaties zouden nu tot *FC Limburg* moeten leiden, maar die naam is niet geheel juist. *MVV* (1954 ook met wortels in de NBVB) is er ook nog. De fusieclub zou, als de historie recht wordt gedaan, "*MVV-Roda JC-Fortuna Sittard Combinatie*" moeten gaan heten. Probeer echter eens voor te stellen hoe *FC MRJCFSC* in radio- of t.v. reportages zou klinken. *FC Limburg* is saai maar waarschijnlijker. Wat ik me afvraag: zijn er clubs die uit nog meer fusies bestaan? □

NIEUWS VAN STICHTING DE SPORTWERELD

Sjoerd van Tiel

Na het vertrek van Peter-Jan Mol heet het bestuur van stichting de Sportwereld een nieuw lid welkom. Het nieuwe bestuurslid Gerard van den Houten is een verwoed verzamelaar van sportliteratuur en sporttijdschriften, is werkzaam als projectmanager bij de Interprovinciale Organisatie Sport (IOS) en woont in Almere. Hij is tevens actief voor de Vrienden van het Nederlands Sportmuseum. Gerard van den Houten zal zich onder andere gaan bezighouden met het organiseren van activiteiten van de stichting. □

NIEUWSBERICHTEN (VERVOLG)

Eva Hogenbirk

Conferentie over sport en ideologie in Frankrijk
Van 26 tot en met 29 september 2002 organiseert het Comité Européen de l'Historie du Sport een conferentie over sport en ideologie in het Franse Besançon. Om aan een en ander bekendheid te geven is een brochure samengesteld. Wie belangstelling heeft kan zich wenden tot het organisatiecomité: UFR STAPS, 31 Chemin de l'Épitaphe 25000 Besançon, France (email: paul.dietschy@univ-fcomte.fr).

13th International Cycle History Conference
Dit jaar wordt de conferentie in Münster, Duitsland, gehouden en wel van 10 tot en met 14 september. Wie de conferentie bij wil wonen, al dan niet met paper, wordt verzocht dit zo spoedig mogelijk kenbaar te maken bij Dr Rüdiger Rabenstein, An der Mühlenstege 1, D-45721 Haltern, Deutschland (email: rabenst@uni-muenster.de).

International Veteran Cycle Association (IVCA) Historic Cycles Downunder

The IVCA is an international organisation dedicated to encouraging interest in old cycles and the history of cycling. The IVCA's premier event is the annual IVCA rally. Held in a different country each year, the rally is the meeting place for hundreds of old cycle enthusiasts, and old cycles, from all around the world. The next rally is held in Australia, from 21 feb till 2 march 2003.

Extra information:

www.HistoricCyclesDownunder.info, or get yourself on our mailing list by sending an email (with your details) to: bicyclemuseum@ctuc.asn.au! □

DE ANTROPOLOGISCHE DAGEN

Taffy van Doorn

The Greatest himself, Muhammad Ali, gooide ooit uit protest zijn Olympische gouden medaille in het water. Een kleine zestig jaar na de Spelen in St. Louis in 1904 was men dus, in ieder geval in Amerika, nog niet veel verder. Goed, de hieronder door Taffy van Doorn beschreven antropologische 'hoogstandjes' behoorden zo rond negentienhonderd tot het basispakket van iedere aankomende antropoloog, waarbij schedelmetingen zagezegd aan de orde van de dag waren. Maar toch een smet op de Olympische gedachte. Gelukkig zag Pierre de Coubertin het ook.

De geschiedenis van de moderne Olympische Spelen kent vele gebeurtenissen. Een van de vreemdste onderdelen zijn de Antropologische Dagen die gehouden werden tijdens de Olympische Spelen van 1904 te St. Louis. Op zich zijn de Spelen van 1904 al een poel van curiositeiten en rare verhalen; met als hoogtepunt het gefraudeerde in de marathon. Lorz die zich voor een deel van het parcours per auto liet vervoeren. De eerste winnaar die met behulp van doping werd gehuldigd (Hicks, die strychnine kreeg toegediend). En de Cubaan Carbajal, die in gewone kleren en schoenen de marathon als vierde uitliep, na lange tijd aan kop te hebben gelegen. Het dieptepunt van deze Spelen waren echter de Antropologische Dagen.

Deze dagen waren bedoeld om te kijken of primitieve stammen inderdaad snelheid, groot uithoudingsvermogen en kracht hadden. Zo zou de Indiaan geweldig kunnen rennen, de Kaffer een ongelooflijk uithoudingsvermogen hebben en de primitieven in het algemeen een natuurlijke kundigheid in atletische prestaties. De beslissing over deze dagen werd eerder genomen op een conferentie over Antropologie tijdens de Wereldtentoonstelling, waarvan de Spelen onderdeel uitmaakten. In die dagen was er namelijk een Antropologi-

sche theorie in zwang. Deze theorie bestond uit drie stappen: primitieven waren het laagste in rang, het meest dicht bij de dieren. De tweede stap bestond uit de gedachte dat barbaarse stammen ruwe sociale en morele vooruitgang bewezen. Ieder ras zou deze stappen van ontwikkeling moeten doorstaan om 'ontwikkeld' (stap drie) te kunnen worden. Alleen het blanke ras had de derde stap voltooid, dus die deden niet mee aan de Dagen, maar wel: Afrikanen (Pygmeeën, Bacuda), Filipijnen (Moros), Argentijnen (Patagoniërs), Japanners (Ainu), Syriërs, Turken, Mexicanen (Cocopa) en Amerikanen (Sioux).

Volgens de organisatoren waren de Dagen geen succes. De resultaten vielen tegen. Natuurlijk verwachtte men niet resultaten vergelijkbaar met die van echte atleten, maar toch. Hierbij moet wel worden gezegd dat de 'primitieven' niet werd uitgelegd wat ze moesten doen op de verschillende onderdelen (zie verder: lijst van onderdelen) en ze hadden bovendien nooit een gerichte training gehad. Zo hadden de Pygmeeën meer interesse in haasje over met de starters dan snel te finishen. Ook hielden ze *mock-marches* naast drumbands. Maar was dit wel desinteresse? Het kan natuurlijk ook een vorm van spot zijn geweest, want de Pygmeeën weigerden deel te nemen aan onderdelen waarvan ze wisten dat ze denigrerend waren. Gelukkig voor de organisatoren wonnen ze het paalklimmen.

Het typische was ook dat de verschillende rassen niet tegen elkaar uitkwamen. Er waren op de verschillende onderdelen dus races met alleen maar Pygmeeën of alleen Patagoniërs. De snelste tijd op de 100 yards werd gelopen door George

Mentz (Sioux) in 11,4/5 sec. Sullivan schreef hierover dat iedere winnaar van een schoolwedstrijd sneller zou zijn. Zo zijn er meer van dit soort opmerkingen te lezen in het Officiële Rapport van deze Spelen. "Het is waar dat deze primitieven geen training hebben gehad, maar hun leefwijze moet ze toch in staat stellen om tot grootse prestaties te komen." Bewondering was er wel voor het paalklimmen. De Pygmeeën excelleerden hierin. Sullivan betwijfelde of er iemand in de Verenigde Staten was die dit beter en sneller kon.

Concluderend mag men ook geen grootse tijd verwachten van een grote, stevige Patagoniër op de sprint. Om hier een beeld van te krijgen verwijs ik naar Trevor Misapeka. De Samoaanse kogelstoter die niet op zijn onderdeel mocht meedoen aan de WK Atletiek 2001. Hij liep toen de 100 meter in een tijd van 14,28 sec. (zie De Sportwereld nummer 25).

Dr. W. J. McGee (Hoofd van het Departement voor Antropologie) kwam tot de conclusie dat wanneer de primitieven korte tijd door professionele trainers getraind zouden worden wel goede resultaten mogelijk waren. Sullivan dacht hier heel anders over. Hij schreef het volgende: "The whole meeting proves conclusively that the savage has been a very much over-rated man from an athletic point of view. (...) Lecturers and authors will in future please omit all reference to the natural athletic ability of the savage, unless they can substantiate their alleged feats."

Gelukkig zag Pierre de Coubertin het anders. In zijn memoires zei hij: "As far as originality was concerned, the only original feature offered by the programme was a particularly embarrassing one. I mean the 'Anthropological Days', whose events were reserved for Negroes, Indians, Filipinos and Ainus, with Turks and Syrians thrown in for good measure! That was 26 years ago! Now tell me that the world has not advanced since then and that no progress has been made in sporting spirit."

de Sportwereld 20

En deze beweging werd in 1904 al ingezet door de zwarte Amerikanen George Poage en Joseph Stadler. Poage haalde brons bij de 200 meter horden (toen Olympisch) en de 400 meter horden. Joseph Stadler won zilver bij het hoogspringen uit stand (achter de legendarische Ray Ewry) en brons bij het hinkstapspringen uit stand. Gelukkig zijn de tijden nog veel meer veranderd. Ook voor de deelnemende rassen aan de Antropologische Dagen, want sinds 1904 hebben ook zij vele medailles gewonnen in allerlei takken van sport.

Voor een volledig verslag verwijs ik naar het Officiële rapport van deze Spelen geschreven door J. E. Sullivan. Het is integraal te lezen en downloaden op de site van de AAFLA (www.aafla.org).

Lijst van onderdelen:

100 yards
kogelstoten
440 yards
verspringen
boloswerpen
honkbalwerpen
gewichtwerpen
120 yards horden
balwerpen met precisie
1 mijl
100 meter
speerwerpen
paalklimmen
hoogspringen
boogschieten
touwtrekken
- moddervechten

Bronnen:

- Spalding's Official Athletic Almanac for 1905 : Olympic Games Number / edited by J.E. Sullivan
- Revising the Millenium: Counter-Ideological Reflections on Modernity, Anthropology and Utopia / Peter Laska.
- The 1904 Olympic Games : Results for All Competitors in All Events, with Commentary / Bill Mallon
- Olympic Memories / Pierre de Coubertin

AMUSEMENT IN WESTERBORK

Guido Abuys

In een jaarlijkse schriftelijke uitgave van voormalig kamp Westerbork werd in 1996 een artikel gepubliceerd waarin de sportkant werd weergegeven. Omdat er niet veel geschreven is over 'amusement' in Westerbork vanaf dit nummer een serie over een aantal sporten in het kamp. De uitgave heette in 1996 'Lachen in het donker', en daaruit komt deel 1: schaken.

In competitieverband

"De sport heeft de jeugdige kampbevolking als een besmettelijke ziekte aangegrepen. 's Avonds na het avondeten wordt er gebokst, gejuijtsu'd, aan gymnastiek gedaan. 's Morgens vroeg reeds oefenen jongemannen, die daartoe 'dienstfrei' gekregen hebben, op de appèlplaats in lichte atletiek, zoals hardlopen." Aldus Philip Mechanicus in zijn dagboek *In Dépot* op zaterdag 28 augustus 1943.

Het bedrijven van sport was door de kampcommandant opgedrongen. Gezien het enthousiasme waarmee men in het kamp aan sport deed, waren de meeste kampgevangenen niet echt rouwig om deze maatregel. Sport was voor de deelnemers een uitlaatklep en voor de andere kampgevangenen, de toeschouwers, een prettige afleiding. Men deed aan voetbal, handbal, schaken, boksen en atletiek; zowel de loop- als de technische nummers. Zelfs onze nationale sport, het korfbal, ontbrak niet op het programma. En -onder deskundige leiding- organiseerde men wedstrijden, toernooien en competities.

Bekenste schaker uit Westerbork: Landau.

Een groot deel van deze sportactiviteiten vond plaats tussen juni en oktober 1943. Op 21 oktober kwam er van de Lagersportleitung een bericht dat: "*Wegen den Quarantainemaßnahmen ist jeder Sportbetrieb im Lager mit sofortiger Wirkung bis auf Weiteres verboten.*" Toen de maatregel werd opgeheven, was het winter en lagen bijna alle competities stil. Het aantal gevangen was toen bovendien ver teruggelopen, zodat de meeste wedstrijden in het voorjaar en in de zomer van 1944 wegens gebrek aan deelnemers geen doorgang meer konden vinden.

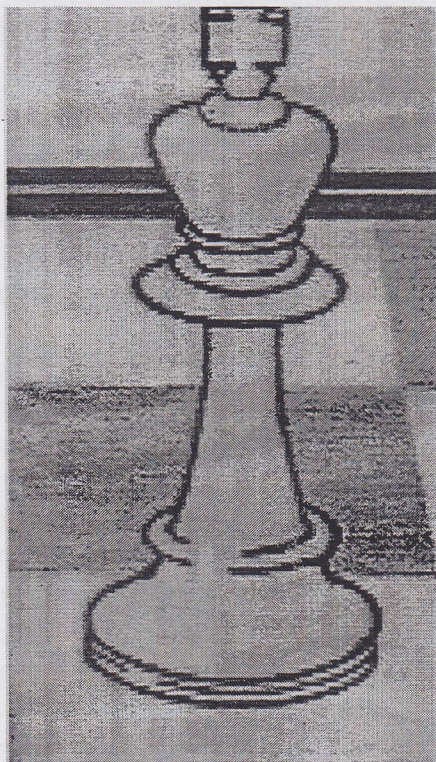

Een zelf gemaakt schaakspel uit Westerbork.

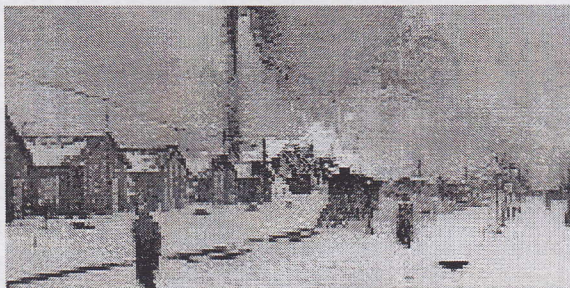
Wit begint

Op 30 juni 1943 begon er in kamp Westerbork een schaakcompetitie. Schaken was populair in Nederland. Vooral na de match om de wereldtitel in 1935 tussen Max Euwe en Alexander Aljechin was het aantal verenigingen enorm toegenomen. Ook onder de joodse bevolking genoot de schaaksport een grote populariteit. Een vereniging als het Verenigd Amsterdamse Schaakgenootschap (VAS) uit Amsterdam telde zeer veel joodse leden. De exponent van het joodse schaken was zonder twijfel Samuel Landau. Deze in 1903 in Polen geboren speler werd in 1917 door zijn ouders -hij woonde toen in Wenen- naar Nederland gestuurd. In de jaren twintig begon zijn schaakcarrière en een decennium later werd Landau als de sterkste Nederlandse schaker na Euwe beschouwd. Samuel Landau was toen eerste bordspeler bij VAS. Opvallend was dat zijn prestaties in de eerste twee bezettingsjaren steeds beter werden.

Ook de joodse schakers ontkwamen niet aan de anti-joodse maatregelen. Op 22 oktober 1941 werd het joden verboden nog langer lid te zijn van een vereniging. De schaakclubs probeerden de maatregel gedeeltelijk te omzeilen door de interne wedstrijden tegen de joodse clubgenoten op privé-adressen te spelen. In de loop van 1942 begonnen de deportaties naar kamp Westerbork. Onder de gedeporteerden bevonden zich 50 'leden' van de schaakvereniging het VAS. Hoewel de spelers van het VAS en de andere schaakclubs niet gelijktijdig naar Westerbork werden gedeporteerd en de één langer in het kamp kon blijven dan de ander, wekt het weinig verwondering dat met zo'n concentratie aan geoefende spelers en liefhebbers op 30 juni 1942 een schaakcompetitie in kamp Westerbork werd begonnen.

De koning: het belangrijkste stuk.

Westerbork in de winter.

Echter zonder Samuel Landau. Eind 1942 had Samuel Landau geprobeerd met zijn vrouw en dochtertje naar Zwitserland te vluchten. In Breda werden ze opgepakt. Landau werd naar kamp Amersfoort gestuurd en kwam een dag later bij zijn vrouw en dochter in Westerbork terecht. Waarschijnlijk werd Landau een paar dagen later als strafgeval naar Auschwitz gezonden. In maart 1943 ontving zijn vrouw een brief in Westerbork. Landau schreef dat het hem goed ging maar dat hij behoefte had aan levensmiddelen. Het was waarschijnlijk het laatste levensteken van een groot schaker.

De competitie in Westerbork was slechts een kort leven beschoren. "De schaakcompetitie is helemaal verlopen en in het vergeetboek geraakt, ten eerste doordat deelnemers op transport moesten, ten tweede doordat de geesten sterk in beslag zijn genomen door de 'ontsperring' en de consequenties daarvan voor de transporten", aldus Mechanicus op 11 juli 1943. Kennelijk werd de draad weer opgepakt, want dezelfde Mechanicus schreef op 5 oktober 1943: 'Tussen de bedrijven door speel ik schaak, op mijn oude zakschaakbordje, dat nu al bijna 25 jaar oud is. (...) Op het ogenblik ben ik verdiept in twee competities.'

Ook de jeugd in Westerbork werd door het schaken aange trokken. Zo vertelde de in 1932 geboren Benjamin Valk: "In Westerbork had je ook een aantal schakers (...), die hebben mij het schaken geleerd. Ik had een steekmapje gekregen van hen. (...) Volwassenen speelden onderling schaak, ik wou ook en toen heb ik schaak gehad."

Benjamin zal zeker niet het enige kind zijn geweest dat zich liet inspireren door de aanwezigheid van meesters, grootmeesters en de competitie. Op 9 januari 1944 werd de schaakcompetitie beëindigd. Het schaken in het kamp ging -hoewel niet meer in competitieverband- echter nog steeds door. Mechanicus: "Vanmiddag is weer een koffiehuis geopend. (...) Sedert zondag voor een week hebben in dit zaaltje ook schaakwedstrijden plaats, 's zondags en op bepaalde avonden van de week. De schaakliefhebbers komen er geregeld tezamen." Zolang er nog schaakliefhebbers in het kamp waren, zouden er wedstrijden worden gespeeld. □

VIJF VRAGEN AAN EEN VAN ONZE LEDEN

Susan Smit

Naam: Peter-Jan Mol
Woonplaats: Nijmegen
Opleiding: Nieuwe en nieuwste geschiedenis, Universiteit van Amsterdam
Beroep: Beleidsadviseur Breedtesport bij het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB)

1. Wat was uw eerste contact met sportgeschiedenis?

In 1994 las ik een interview in het Amsterdamse universiteitsblad 'Folia' met de latere oprichters van stichting de Sportwereld; Oscar Steens en Wilfred van Buuren. Twee jaar later heb ik dat interview opgediept om contact te zoeken met beide heren. Dat was het begin van mijn sport-historische 'carrière'.

2. Wat is uw eigen bijdrage aan het sport-historisch onderzoek?

Aan de UvA ben ik in 1997 afgestudeerd met een onderzoek naar de gemeentelijke bemoeienis met de sport in Amsterdam tijdens het interbellum. De gemeente Amsterdam heeft hier vervolgens een mooi boekwerk van gemaakt dat nu nog als relatiegeschenk gebruikt wordt. Kort daarvoor had ik me aangesloten bij het bestuur van stichting de Sportwereld. Daar ben ik tot en met 2001 lid van gebleven en was onder andere penningmeester en secretaris. Ook heb ik diverse functies bekleed binnen de redactie van de nieuwsbrief. Verder verrichtte ik vanuit mijn toenmalige baan als onderzoeker bij Diopter een inventarisatie-onderzoek naar de Nederlandse sportarchieven en verkende voor het ministerie van VWS de mogelijkheden voor een beleidsvoering op het terrein van sportgeschiedenis. Ook heb ik sinds 1997 artikelen voor diverse nationale en internationale vakbladen geschreven en meegewerkt aan een aantal boeken. Samen met Wilfred van Buuren is initiatief genomen tot en de redactie gevoerd over het boek 'In het spoor van de sport. Hoofdlijnen uit de Nederlandse sportgeschiedenis' (Haarlem, 2000).

3. Wat zijn de beste sporthistorische boeken die u gelezen hebt?

De inspiratiebron voor mijn afstudeerscriptie was 'Sport en socialisme' van Hans Dona; daar was ik erg van onder de indruk. Vervolgens hebben 'Strijd over sport' van Ruud Stokvis en 'Verbor-

Maarten van Bottenburg

Verborgene competitie

» Over de uiteenlopende populariteit van sporten «

gen competitie' van Maarten van Bottenburg me enorm geholpen om mijn weg te vinden in de sporthistorische wereld. Ook het werk van Marjet Derks en André Swijtink heb ik altijd met veel waardering gelezen. Van de internationale boeken staat 'Sport in Britain' van Tony Mason me nog bij en kan ik niets anders dan veel lof opbrengen voor het oeuvre van de Amerikaan Allan Guttman, die ik enkele jaren geleden nog opgezocht heb.

4. Wat vindt u belangrijke te bestuderen thema's op sporthistorisch gebied?

Een thema dat me zeer boeit, is sport in de Tweede Wereldoorlog. Swijtink heeft daar een meesterwerk over geschreven, maar er lijken steeds meer archieven op te duiken die het beeld van de rol die sport in de oorlog speelde, kunnen vervolmaken. Ook de rol van sport op gemeentelijk niveau vind ik interessant, alsmede de relatie tussen sport en nationalisme.

5. Hoe ziet u de toekomst voor sportgeschiedenis?

Ik ben er een voorstander van wanneer de bijvervaarders voor een serieuze beoefening van de sportgeschiedenis aansluiting zoeken bij de (sociale) sportwetenschap in het algemeen. Nu is dit geen gemakkelijke opgave omdat ook de sportwetenschap in het algemeen nog nauwelijks georganiseerd is. Wat dit betreft vestig ik mijn hoop op het onlangs opgerichte W. J. H. Mulier-instituut, dat van onderzoeksprogrammering binnen de sport een serieuze zaak dient te maken. Ik denk dat stichting de Sportwereld zich daarbinnen een plaats moet zien te verwerven om haar strijd om een leerstoel Sportgeschiedenis voort te zetten. □

De Sportwereld, magazine van stichting de Sportwereld, geeft informatie over activiteiten van de stichting. Daarnaast bevat zij artikelen, interviews, boekbesprekingen en ander nieuws over de geschiedenis en achtergronden van de sport. Stichting de Sportwereld stelt zich ten doel: het bevorderen van de kennis van de geschiedenis en de achtergronden van de sport in Nederland. De stichting bevordert sporthistorisch onderzoek en zet zich in voor het behoud van het sportief cultureel erfgoed. Zij tracht dit doel te bereiken door het organiseren van bijeenkomsten (lezingen, studiedagen en werkgroepen), door het vervaardigen van publicaties (nieuwsbrieven en boeken) en door het leggen van contacten tussen beoefenaars van en geïnteresseerden in de geschiedenis en achtergronden van de sport.

HET BESTUUR VAN STICHTING DE SPORTWERELD

bestaat uit:

Nico van Horn, Gerard van den Houten, Peter Los (secretaris), Jan van der Putten (penningmeester), Theo Stevens, Ruud Stokvis, Sjoerd van Tiel (voorzitter).

Projectcoördinator: Wilfred van Buuren.

Advertentie

EENVOUD IN VEELVOUD EEN KOPIE VOOR

1,6 EUROSPIE *

Bij afname van een abonnement voor 5000 kopieën. Alle prijzen zijn excl. BTW

De beste kopie van Amsterdam
Voordeliger per stuk, per dozijn,
per duizend en per gehele oplage.

OOK VOOR
PERFECTE
KLEURKOPIEËN

GRAND PRIX
copyrette™

Weteringschans 84a, 1017 XR Amsterdam
Amsteldijk 47, 1074 HW Amsterdam
Pamassusweg 216, 1076 AV Amsterdam
van Baerlestraat 87, 1071 AT Amsterdam

VOORDEEL IN VEELVOUD

Volgende keer in De Sportwereld:

- *Motorsport/autosport
- *Rituelen en publiek
- *Westerbork en voetbal
- *De Giro
- *Sporthistorie Parijs
- *Ma Braun

Colofon

De Sportwereld is een uitgave van Stichting de Sportwereld. Hoofdredactie: Wilfred van Buuren, Michiel Rehwinkel (eindredactie) en Eva Hogenbirk (hoofdredactie, eindredactie en lay-out). Redactionele medewerkers: Gerbrand Bakker, Heinze Bakker, Ab Bloemendaal, Theo Bollerman, Wilfred van Buuren, Zeger van Herwaarden, Nico van Horn, Hans Pars, Remco Plas, Dolf Pouw, Daniël Rewijk, Susan Smit, Koos Steendijk-Kuypers, Theo Stevens, Ruud Stokvis, Rogier Verkade, Renzo Verwer, Jurryt van de Vooren en Mark Westerhuis.

Redactieadres: Stichting de Sportwereld, Postbus 11781, 1001 GT Amsterdam.

Email: desportwereld@hotmail.com. Abonnementen: de Sportwereld verschijnt vier keer per jaar. Het magazine voor geschiedenis en achtergronden van de sport is alleen beschikbaar voor abonnees en medewerkers van Stichting de Sportwereld. Contributie per jaar: abonnees en medewerkers 16 E, studenten 13 E, instellingen 20 E. U kunt abonnee of medewerker worden door uw contributie over te maken via bank of giro op de Rabobank rekening 152109609 ten name van Stichting de Sportwereld, Uitgeest. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan met toestemming van de hoofdredactie.

SURF NAAR DE WEBSITE VAN MAGAZINE DE SPORTWERELD:

[HTTP://WWW.DESPORTWERELD.NL](http://www.desportwereld.nl)

(momenteel nog 'under construction')

ISSN: 1569-7169